

DAS ZEITALZER.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 10 October 1901.

גליון 39.

קראקא, כ"ז תשרי תרס"ב.

המנ"ל:
חברת "אחיאסף".

תכין הענינים:

ד"ר ש. ברנפלד.	ישראל - שאור שבעיסה. א.ב.
ש. ב"ד.	בארצות המערב. לו.
ד"ר משה אלעזר איזענשטאדט.	ברוסיה.
	השקפה על דברי המדינות.
	מאורעות ומעשים.
מאקס נורדוי.	ציזארי לומברונו.
בן ציון.	בערב. (שיר).
י"ל ברוכוביץ.	מאגרות החיים. א.
שופר.	בקרת: הומיר.
א. ז. ראבינאוויטש.	הזהיר ב"לאדתעשה". (פיליטון).
	רשימות שונות.

תנאי החתימה:

באוסטריה-הונגריה:

לשנה	14.—	קראנען.
לחצי שנה	7.—	"
לרבע שנה	3.50	"

ברוסיה:

לשנה	6.—	רו"כ.
לחצי שנה	3.—	"
לרבע שנה	1.50	"

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה	12	מארק.
באנגליה	12	שולינג.
בשאר ארצות לשנה	17	פֶרֶנק.
בארץ ישראל	15	"

מחיר כל גליון 15 ק' / 30 העל',
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20
הילר, 10 קופ'.

כתבת "הדור":

בשאר ארצות: Administr. "HADOR", Krakau, Gertrudy 16.	ברוסיה: Verlag "Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.
---	---

רשימת ספרים חדשים שנכנסו אל בית מסחר הספרים
אשר לאחיאסף.

תורה נביאים וכתובים, הוצאות מ. שולץ, פירמט קטן	
מכו' בד	75 —
מכורך טוב	1 25
עור פרימא	1 75

השלח כרך ז' — 3

מכורך הדר	3 40
-----------	------

הזמיר, שירים, אהרן מירסקי	30 —
הצופה לבית יעקב, ראזענפעלד (עם פארטאָ)	40 —
מאין ולאן, ספור, ר. ברודס	20 —
משלי ישראל, למקרא בני הנעורים, שמעון בן-לוי	
שיינפיין	30 —
רבני מינסק והכמיה, בן ציון אייזענשטארט	60 —
כל שירי מ. מ. דאליצקי	60 —
שלשה כפורים, ר. ברודס	10 —
תלמוד בבלי, בכרך אחד (נייר טוב)	4 50
פראקטישע בוכהאלטער, לעוויק, 2-טע אויסגאבע	1 60
דארוויניזמוס, אָדער דארווין האָט געטראָפֿען, ב. פֿייגענבוים	10 —

Я. С. В-нъ общій взглядъ на сionизмъ	5 —
М, М. Марголина основныя теченія въ исторіи еврейскаго народа	50 —

Чартеръ פרופ' מ. ביעלקאווסקי, הוצ' אחיאסף	25 —
---	------

Помощь евреямъ пострадавшимъ отъ неурожая литерат. художеств. сборникъ	3 50
--	------

Дибора, поэма	I. M. Левита	20 —
Одна истина повѣсть	< <	25 —
Стихотворенія	< <	50 —
נ א ט ע ן		
Herzl-Marsch	A. Perlzweig	60 —
רגל יהודה		60 —
נחנו ערים		60 —

כל המקחים הם לבר פארטא.

Издательство „Ахiасафъ“, Варшава.
Verlag „ACHIASAF“, Warschau.

יודישער פאלקסקאלענדער

** תרס"ב **

ויעבענטער יאהרגאנג.

מיט ליטערארישע ארטיקלען פֿון דר. מ. נאָרדווי, ראובן בריינין, י. ל. פּרץ, מ. ווירטה, יוסף קלויזנער, נ. באַדער, י. וואַרטסמאָן און מיט בילדער און אילוסטראַציען.

— פרייו 30 קאָפּ מיט פּאַרטאָ 40 קאָפּ. —

צו בעקומען ביי:

Издательство „АХIАСАФЪ“, Варшава.

עס זענען אויך צו בעקומען די יאהרגענגע תרנ"ט תר"ם און תרס"א צום פרייו 30 קאָפּ מיט פּאַרטאָ 40 קאָפּ.

עס איז הערויס פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

№ 39 "דער יוד"

אינהאלט:

- (א) סוכות. מ. מ.
- (ב) א פֿערשפיצטער מוח. דער "יוד".
- (ג) וועגען דעם בילד, אהרן, משה און חור'.
- (ד) פּאָליטישע איבערויכט. י. ל.
- (ה) די יודישע וועלט. ל. יפה.
- (ו) אלגעמיינע וועלט-נייעס. דוד פינסקי.
- (ז) משה רבנו. געדיכט. י. ל. פּרץ.
- (ח) גאָסען-בילדער. בן-עמי.
- (ט) דריי חופות. אַמעשה.
- (י) די זומער-פֿויגעל. ערצעהלונג.
- (יא) אויף דער גרויסער וועלט.
- (יב) ווער זאָל בלאָזען שופּר. פֿעלעטאָן. י. ל. לעווינסקי.
- (יג) דעם זיידענס סוכה. צווייטעס פֿעלעטאָן. יהודה שטיינברג.
- אבאנענט פרייו: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען, האלב-יעהרליך 6 קראָנען, פֿיערטעליעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פֿיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאַנד: יעהרליך 10 מאַרק, אַרץ ישראל: 12 פֿרנק אונדערע לענדער-15 פֿרנק, אמעריקא און ענגלאַנד 10 שילינג.

Издаельство Ахiасафъ, Варшава.

Вышелъ изъ печати:

 ЧАРТЕРЪ

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. ФѢлковскаго.

Содержаніе. Неясность представлення о Чартерѣ Евр. колон. Банка и необходимость Историко-Сравн. изслѣдованія. Опреѣленіе понятія. Исторія Чартеровъ въ Англіи, Голандіи и Германіи. Превращеніе Общества въ Государство. Чартеръ евр. колон. Банка.

Цѣна 25 коп. съ пересылкой 29 к.

Товарищество „АХIАСАФЪ“, Варшава.

שפיגעל-פאבריק ל. אידעלזאק, ווארשא

רימארסא נו" 10

עמפֿעהלט ויין גראָסעס לאַנער פֿאַן פֿערשיעדענע שפיענעל שפיענלגלאַס, טרעמאַ שפיענעל אויוו. פֿערקויף ענגרא עט דעטאיל.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המיל: חברת "אחיאסף".

ברוסיה:

לשנה . . . 6. — ר"ב
לחצי שנה . . . 3. —
לרבע שנה . . . 1.50 —

מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קמנה פטיט 20
הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

תנאי החתימה:
באוסטריה-אונגריה:

לשנה . . . 14. — קראנען
לחצי שנה . . . 7. —
לרבע שנה . . . 3.50 —

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . . . 12 מארק
באנגליה לשנה . . . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פֿרנק
בארץ ישראל . . . 15 פֿרנק.

Krakau, 10 October 1901.

Nr. 39 — גליון למ' —

קראקא, כ"ז תשרי תרס"ב.

לחותמינו ולסוכנינו הנכבדים.

עם גליון 38 כלה זמן החתימה לאלה אשר חתמו על "הדור" עד 1-טען אָקטאָבער ומתכבדים אנחנו לבקשם בזה למהר

לחדש את החתימה

למען נוכל להוסיף לשלוח את העלים שבוע שבוע בלי הפסק.

יחד עם זה הננו מעירים את הותמי "השלח" ו"הדור", כי זכות ההנחה שנתנו להם לספרים ידועים מהוצאותינו (כפי מודעותינו על המעטפות) תהיה נוהגת

רק עד ר"ח חשון שנה זו
ומן אז והלאה תחדל לגמרי ומקחי הספרים יעלו גם בעד חותמי "הדור" ו"השלח" כמו בשביל שאר הקונים. לזאת, כל אלה החפצים להשתמש בזכותם זו יואילו נא להיות רזיזים.

תנאי החתימה ברוסיה:

לשנה 6 רויב, לחצי שנה 8 רויב, לרבע שנה 1,50 רויב.
להחותמים על "הדור" ו"השלח" ביהד יוול המחיר בשני רויב לשנה והיה המחיר לשנה 10 רויב, לחצי שנה 5 רויב, לרבע שנה 2,50 רויב.

Изд. „Ахиаסף“, Варшава.

ישראל — שאור שבעיסה.

(השקפה היסטורית).
מאת ד"ר ש. ברנפלד.

א.

בסוף ימי בית שני, כאשר יצאה היהדות על פי מאורעות היסטוריים שונים מחוגה הצר ולקחה עמדתה בחיים הקולטוריים הכלליים, אנו רואים חידוש הצורות בעולם הדעות והמחשבות. המצב הזה היה הכרחי על פי הסבות שקדמו לו, ובכלל רואים אנו שלשה

כחות עצומים משתתפים בהתפתחות הקולטורה: היוניות בתור חזון ורוחני, שלטון הרומאים בתור חזון מדיני, והיהדות בתור חזון מוסרי. יחוס שלשת הכחות זו לזו ניכר בכל צעד וצעד של ההיסטוריה, אלא שהשפעתן אינה שווה בכל המקומות והזמנים. היוניות היתה חזון קולטורי מימים קדומים. היא קלטה אל תוכה כמה דעות ומנהגים, ידיעות ומחשבות, כשרון מעשה וענינים שמושיים מן החוץ, מיטב הכחות העממיים של האומות הקולטוריות שקדמו לה. אותם הפרטים החשובים צרפה לציור כללי, להשכלה שלמה ומקפת את השלימות האנושית מכל צד: הדעת והיופי, המחשבה העיונית וכשרון המעשה, ההגיון והאמנות, הסיינים המדיניים והחברתיים, הידיעות השמושיות וכל הנוגע להתקדמות הקולטורית של טין האנושי. ואולם חסרון עצום נמצא בהיוניות מיום הבראה, והחסרון הזה היה מונח בטבע בני יון. הם עם נודל כשרונם ורוחם הפוריה לא ידעו מעולם לצמצם את הגיונם ואת פעולתם. רוחם היתה שושפת ועוברת כל חוק וגבול; בהגיונם הנמרץ העמיקו חקר והרקיעו עד לשחקים; בכל חזון טבעי והגיוני חקרו ודרשו. ידיעתם היתה רבה ומקפת את כל הפרטים. אבל מעולם לא ידעו להשתמש כהוגן בכלל העולה מחקירתם, ודבר שעלה להם בהגיונם אחרי רוב החקירה והדרישה לודאי נמור שב להיות להם לאחר ימים מועטים לספק. בעולם הדעות העיוניות לא נראתה פעולת טבעם והרגלם זה, ואולם בעולם המדיני אתה רואה את השפעת דעתם הקלה, את תוצאות התמורות שברוחם, גם במושגי המוסר ובגדר החוק והמשפט רואים אנו את החסרון הזה כולט וניכר בכל מעשיהם ומאורעותיהם. אין ספק לנו, כי היה בכח היוניות לכבוש את העולם, אבל לא להנהיגו ולקבוע בכל המדינות והישושים סדר מדיני ונמוס חברתי קיים לדורות. טבע היוניות היה השינוי וחידוש הצורות — ולכן היתה חביבה תמיד על אנשי שכל ובעלי הלך נפש. אבל מעולם לא היה בכחה לסדר ולקיים את ההשכלה האנושית, באופן שתתמיד את השפעתה וחיונכה במין האנושי. היוניות בתור חזון קולטורי היתה צריכה להנהיג מדיניות, לכח מתמיד והולך.

אותו הכשרון המדיני אנו מוצאים במדה מרובה בטבע הרומאים, אשר איך שיהיה משפטנו איות תכונת נפשם, לבם הקשה ועזו רוחם ולפעמים גם אכזריותם, הנה בהכרח נודה, כי היו מנהיגים מדיניים שאין כמותם בתקופה הקודמת. הם לא היו מהירים ברוחם וגם לא עשו מעולם את מעשיהם המדיניים בהתפעלות מרובה ומתוך רגש

בעיקר הדבר עלינו לדעת, כי הנדר והסיני, אשר הציבו הראשונים בדבר הכחות הפועלים בהתקדמות המין האנושי, אינם אלא הסכמיים. אמנם יש הבדל גדול בין היוניות והיהדות, אבל בכמה פרטים הן נונעות זו בזו. גם היוניות וגם היהדות שאבו מן המקורות הקולטוריים הקדומים, היינו מן העמים העתיקים: אשור, בבל, מצרים, צור ויתר שבטי כנען, אלא בהיות שהצטיינו היונים והיהודים בכשרון טבעי עצום, לכן פעלה השפעת הקולטורה העתיקה באופן אחר על היהודים מאשר פעלה על היונים. וברבות הימים, כאשר התקדמו שני העמים האלה בתכונה מיוחדת וכל אחד ואחד התקדם באופן אחר, נודונו שניהם ועל פי טבעם וכשרונם היו עלולים ללמוד זה מזה, אי אפשר להעמיד כלל מוסכם, כי היהדות היתה תמיד, ככל המקומות ובכל הזמנים, כה סותר ומבטל; אלא שלפעמים אנו רואים כזה גם בעם יוון במדה מרובה, בזמן בית שני—ועל התקופה ההיסטורית הזאת חשוב שיחתנו—עמדה היוניות מלדת ועל צד האמת יצדק עליה אותו המשפט, אשר חרץ מומסן על היהדות, ולא זו בלבד, אלא שגם הרומאים הפסידו את כשרונם הטבעי לכבוש מדינות ולקבוע בהן סדר מדיני ונימוס קבוע. דבר זה נעשה בימי הקיסרים רק באופן מיכני ובסבת כח ההתמדה, כח מוסרי—במובן ההכשרה הטבעית—לא נמצא עוד בעם רומא בתקופת הקיסרים. בעת היא חרלה כבר ההתפתחות הטבעית של העם הזה, וברובו לא היה אלא קבוצת של מנהגים אשר קבל מכל העמים סביבותיו. אין ספק, כי לעולם לא היתה היהדות נכנסת אל גו החברה היונית והרומית, אלו נשארה זו במצבה הטבעי, אלא יען שנמצאה החברה הזאת במצב החימוץ וכבר חרלה להיות יצוקה בטיפוס אחר, השפיעה היהדות עליה במדה מרובה. באחת: תיאור מומסן החליף את הסבה במסובב. לא יען שנודוונה היהדות אל העולם הרומי והיוני, קבל עולם זה רחיפה עצומה והפסיד את אופיו הטבעי, אלא יען שנתהוה בחברה זו—על פי כמה סבות ומאורעות ידועים ולא ידועים—שינוי וסת, היתה עלולה להשפעת היהדות, אשר גם זו לא היתה אלא אחת הסבות שגרמו את הריסת הקולטורה העתיקה. הלימוד שיצא לנו על ידי חקירה ישרה ונאמנת בהליכות ההיסטוריה הוא: כי היהדות בהודוונה לנוף שלם תהיה גם היא לכה חיובי, ואם נראה כי לפעמים היא השאור שבעיסה, כלומר כח שלילי וסותר, אות היא, כי לקחה החברה הסוציאלית בכלל והיא לקחה עמה. אלא שבמצב כזה אין הכח הזה, כלומר כח הניגוד והסתירה, מביא הפסד וכליה, כי אם להפך, הכח הזה הוא סם החיים. רק בנוף בריא ושלם נראה לפעמים ניגוד עצום כלפי השפעה מתנגדת לקיומו והיותו, בעוד שנוף חולה וחדל כח ימצא שלוח ושלום גם במצב כזה וסופו—עדי אובד.

כבר אמר חכם אחד: יחום עולמו של ישראל להחברה המדינית והסוציאלית הוא אמת המדה של מצב הקולטורה בכלל; על ידו נכיר את טבע העמים ותכונתם הרוחנית והמוסרית. בזמן שנראה שנאה כבושה מצד האומות לישראל, או כי השפעת היהודים על העמים אינה לטובתם ולתועלתם המוסרית—סימן מובהק הוא, כי החברה המדינית אינה כתקונה. הניגוד הזה הוא סימן של מחלה עממית, הוא מין פרוכסימוס מסוכן, המעיד על ליקוי האיברים הפנימיים.

היוניות הפסידה את כחה המוסרי עוד טרם נתודעה אל היהדות, כלומר עוד לפני תקופת אלכסנדר מוקדון. או כאשר פשטה על מדינות אויזה נמצאה כבר במצב הכשלון והירידה. עם ישראל, בהיותו בתקופה ההיא עם שלם ונוהג כסדרו, חש מטעם זה ניגוד עצום כלפי

סוער, אלא בקרירות הרוח, במחשבה ובדעה עלולה. הרומאים נחנו מטבעם בכשרון סידור ושלטון. הם ידעו להנהיג שלטון וסדר בכל המקומות והמדינות. עם עריצותם המרובה ועם היותם אבירי הלב רודים בעמים במדת דין קשה ובחזק יד, הנה אי אפשר להכחיש את תועלתם העצומה להתפתחות המין האנושי. הסדר המדיני והחברתי, החקים המדיניים והחברתיים, הנבול המסוים בקנין הכללי והפרטי, היותם שבין אדם לחברו, יחס האדם לקבוצת המדיני, להרשות, למשפחתו ולשכניו—כל אלה קבעו הרומאים בדעה ובהשכל, בעיון עמוק ובהכרה נאמנה של טבע האדם וכחותיו הנפשיים. עוד כיום נשתאה על המפעלים הצבוריים של הרומאים, על הבנינים המפוארים, אשר מלבד יפים והעונג הרוחני שנמצא בהם מצד צורתם הנחמדה, נתפלא על תועלתם הכללית. תעלות המים להשקות בני אדם מים זכים וטהורים, הנשרים לחבר מרכוי המסחר, המסלות הישרות, בתי מרחצאות, קרקסאות ותיאטראות—באחת: מפעלים רבי התועלת הכללית ונפלאים בהדרם ויפים. הרומאים היו מעולם עם של מעשים, וכל מה שעשו השקיעו בו סדר קבוע, ענין מתמיד והיה לדורות אחרונים. בכל מפעליהם נראה, כי שקדו על הדבר להשאיר את פעולתם לזמן אחרון. ברוחם נקבע הרעיון, כי השלטון הרומי לא יעבור לעולמי עד—ובמקצוע אחר נתקיימה נבואתם. כי אף אם בטלה מלכות רומא, והעם בעצמו עבר מן העולם, נמוסיהם וחקותיהם לא בטלו. משפטי הרומאים, השקפתם על דבר השלטון של הקבוצת המדינית ומושג החברה המדינית, אשר השקיעו בחקותיהם, כל אלה לא יעברו ולא יבטלו לעולם. כל החידושים בפנה זו אינם אלא בפרטים—במובן ידוע טלאי על גבי טלאי לבנין ישן נושן; ואולם הבנין בעצמו לא הורס, ואם ירסוהו ישובו לבנותו, כי הוא יסוד החברה האנושית השלמה.

ומה הוא יחס היהדות אל שני הכחות האלה, אשר במובן ידוע נובל לסמנם בשם הכח החושב והכה המעשי שבטבע המין האנושי? החוקר הנודע תיאודור מומסן עמד כבר על סוד החוץ הזה—כי הביאה הענין לחקור בו, בהניעו לתקופת הקיסרים ברומא—וחרץ משפט קשה על היהדות. לפי דעתו אין בה כח היובי אלא שלילי, היא לא באה לבנות אלא להרוס; טבעה היא הסתירה והפירוד (decompositiv), היא השאור שבעיסה. כאשר נודוונה אל היוניות ואל שלטון הרומאים לא עלה הוונג הזה יפה. שלשה הכחות האלה לא נתאחדו, אלא שגרמה היהדות להפריד ולהפליג את הכחות המחברים מאו. היהדות סתרה מה שבנו היונים והרומאים בימי דורות רבים; היא הביאה ניגוד ופירוד לעולם, ספק וטינא בלב העמים, להוציאם מעולמם שבו נתגדלו וחונכו. זוהי סבת המהפכה המוסרית והרוחנית שהיתה אחרי כן בעמים הקולטוריים. היונים והרומאים התנכרו לטבעם, ומטעם זה סר כהם ובטל קיומם. היהדות חתרה במעמקי יסודם והכשירה את מפתחם ובטולם. על פי המשפט הזה יתחייב, כי בכלל אין כח מוליד בהיהדות ומעולם לא עשתה פרי.

במשפטים כאלה, כמובן, אין מופת הנדסי, אלא סכרא, ולכן אפשר לטעון על דברי החוקר שזכרתי. ואולם גם בלי זה לא יצדק משפטו, הן בנוגע לטבע היהדות והן בהשקפתנו על דבר הניגוד והסתירה בהתפתחות הקולטורה. כח כזה איננו רק מונע, אלא לפעמים גם מניע, ובכלל עלינו לדעת, כי כל כח בהליכות ההיסטוריה, הגם כי יראה לנו בסקירה הראשונה היותו רק סותר ושולל, הוא על צד האמת גם בונה וחיובי.

לא היתה מתקבלת לעולם על לב העמים, ונס לא תורת הצדוקים. תורת הצדוקים לא היתה עממית די צרכה, כדי שתהא מובנת לכל פנות העם, ותורת הפרושים היתה עיונית ולמדנית יותר מדי, לא תורה שבלב, אלא שבמוח. העמים השתוקקו להתפעלות דתית, לרנש מוסרי, לחזון נבואי, למסתורין אלהיים, לחיים מוסריים. בימים הראשונים, כאשר התחילה היהדות להשפיע על העמים בכח טבעי למרות כל המניעות והמעצורים, לא לבשה את בגדי הפלוסופיה וגם פשטה מעליה את החידוד והמדרש, אלא במוסרה ובמסתורין האלהיים שבה פעלה על הכתות הנמוכות של האומות, ורק אחרי שנתקבלה גם בין המשכילים והלומדים, התחילו אלו להסביר להם את היהדות באמצעות הפשרה עם הפלוסופיה, כאשר היה עם לב פילון וחבריו חכמי אלכסנדריה.

ב.

כלל גדול הוא בכל מהפכה קולטורית שתהיה, אם באיזה עם בפני עצמו ואם במין האנושי בכללו, כי הזרמים החדשים יצאו מן הכתות הנמוכות של העם, משאיפותיו הכבדות, אשר לפעמים לא יעמוד הוא בעצמו על אפין וטבען. השאיפות האלה הן תולדות הכרחיות של סבות ומאורעות שקדמו להן, והעם לא ידע לסדר לו את השתלשלות הסבות ולהביאן בחשבון. ואולם בכח טבעי כביר ועצום שוטפות ועוברות השאיפות האלה, למרות כמה מניעות ומעצורים. קשה מאד לעצור בעד שטף הזמן, והאנשים אשר נסו את כחם בזה לא הצליחו מעולם, ויש אשר עברו נלגלי הזמן עליהם ודכאו אותם תחתיהם. חזון כזה הוא מין טרנדיה היסטורית, אשר עברה פעמים אין מספר בעולם. אי אפשר להחליט, כי השאיפות העממיות האלה היו תמיד צודקות ומועילות, אדרבה, פעמים הרבה היו רבות ההפסד, אלא כשם שאי אפשר לעמוד בפני השאיפות המוכות, כך אי אפשר לעמוד גם בפני השאיפות הרעות. הן כעין הכחות הטבעיים המושלים בעולם, כאותן הרוחות החזקות והגדולות, אשר בסופה וסערה דרכן, כזרם מים כבירים שוטפים ועוברים.

הקולטורה העתיקה הגיעה עד קצה והתעתדה לכליון חרוץ. מובי מאליו, כי לא כל הקנינים הרוחניים והמוסריים של מין האנושי אכדו בתקופת המהפכה, אלא שנשנתנו דרכי החיים במרה מרובה, ורבים מן המשכילים והמלומדים בעת ההיא התעצבו אל לבם או כעסו מאד, בראותם אנשים באים מן החוץ, מתי מספר ולפי השקפת משכילי הדור גם עניים בדעת ובחכמה, מעפילים להרוס את הבנין הנפלא הזה, אשר בו עמלו הטובים והמעולים בכמה דורות לפניהם. הזרם בא, כאמור, מתוך הכתות הנמוכות של העם, אשר מעולם לא נהנו משוב ההשכלה העתיקה ומיפיה. היופי הנעלה שבה, הדעה והמחשבה, האמנות היפה, השירה והזמרה, הפילוסופיה והידיעות השמושיות, החזיונות הפואטיים, הקרקסאות והתיאטרות — כל אלה ניתנו רק להעשירים והמשכילים הולכי בטל להנות ממנו. העם במובנו הרחב חש רק את כובד המשא, את עריצות מושליו ושריו, נאות העשירים, זמת הולכי בטל ומבקשים בכל שעה רק שעשועים וטיול. אלה אשר לא השקיעו את עצמם בעונג התאוות הבהמיות — כי להכתות הנמוכות של עמי הקולטורה בימים ההם לא היה עונג וזולתו — חשו ריקנות גדולה בלבם, מין גענועים לחיים מוסריים ומועילים, שאיפה לחיי כבוד ועונג מוסרי. כל זה מצאו דוקא בעם ישראל, בכתותיו הפחותות, כי העשירים והמשכילים שבו נמשכו בכלל אחרי מנהגי היונים ויהיו כמוהם. ההשכלה העתיקה פעלה

היוניות, אלא שעל פי התפתחות טבעית הנוהגת בהתקדמות המין האנושי בכל דור דור לא יכלה האומה הישראלית להחקיים כנגד השפעת היוניות, מפני שכך רכבו של עולם: עם טבעי יצא מגדרו וידבק בעם קולטורי, אבל אין עם קולטורי שב למצבו הטבעי בהודונו לעם החי עוד במצבו הקדום. דבר זה אפשר רק אחרי מהפכה גדולה ונמרצה, אשר תשנה סדרי עולם. על פי הכלל הזה לא היתה היהדות בימים ההם השאור שבועיסה, אלא היוניות. גם אל הרומאים באה ההשכלה הזאת בכל כחה ותקפה, והשפעתה על העם הזה היתה בה במדה שהיתה בכל עמי אזיה. וזאת עלינו לדעת, כי מטבעו היה עם רומא מוכשר יותר להחנגד להשפעת ההשכלה היונית, שהרי חסר לו הרנש הפואטי, והיופי שבחכמת היונים לא פעל עליו כל כך. ועם כל זה, אם גם לא השפיעה עליו היוניות ביפיה הפואטי, הנה במנהגיה החיצונים נתקבלה למרות השתדלות רבים מטובי הרומאים לעמוד נגד שטף הזמן ולכלוא בעד היוניות מלפרוץ אל החברה הסוציאלית ברומא. היוניות הכשירה את השפעת היהדות על העולם הרומי בפרט ועל כל העמים הקולטוריים בכלל. היא הסירה מהם את תום הילדות והשחרות והביאה ספק ויאוש אל לבם. היא קפחה את מעשיהם וקלקלה את מוסרם. ואחרי אשר נראה הרקבון המוסרי בכל גוים, והקלקול גבר מדור לדור, היתה השפעת היהדות תילדה הכרחית לזה. היהדות היתה באופן כזה מין רפאות למחלה מוסרית, אשר תקפה בעת ההיא את החברה האנושית, ועל כל פנים היתה דוקא בתקופה ההיא כח דיו בי — מוסרי — אשר בא לחזק את הגו הנפסד והחולה, בזמן ששקעו היונים והרומאים המשכילים ברוח יאוש ובפירה בכל, העמידה היהדות השקפה מוסרית חיובית. ובנוגע להמון העם בכל המדינות של מלכות רומא, הנה אין ספק, כי עלו היהודים עליו במדות טובות ובתכלית מוסרית של החיים. במקצוע זה די לנו לקרוא דברי יוסף בן מתתיה אשר כתב נגד הצורר אפיון וחבריו, וניכרים דברי אמת, כי המציא לנו הסופר הזה ציור נכון מן החיים שהיו נוהגים אז בעמים ובפרט בין הרומאים והיונים, להכיר על ידו יתרון היהדות על היוניות.

ואולם גם היהדות לא יכלה להשפיע על עולם שאינו שלה, אם לא בשינוי גדול בטבעה וברוחה. היהדות הפלשתינית קיימה את כחה המוסרי יותר ויותר מאשר קיימתו היהדות האלכסנדרונית. השפעה תצא רק מכח חיובי, ולכן לא יפלא בעינינו, כי לא נברה היהדות האלכסנדרונית בעמים, אלא דוקא הפלשתינית, אם כי היתה היהדות האלכסנדרונית קרובה יותר בהשקפתה ובתמציתה המדעית אל עולם הנייות העתיקה. היהודי האלכסנדרוני היה שקוע כבר במנהגי החיים הנוהגים בין היונים, ואם הרבה להתפלסף על דבר היהדות ותמציתה המוסרית, הנה לא פלוסופיה ועניני עיון היו הגוים חסרים בימים ההם, באופן שימשכו אחרי הפלוסופים מבני ישראל. — הגדול שבכלם, פילון האלכסנדרוני, השפיע בימים הבאים על ההתקדמות המוסרית של העמים; היינו לאהדי שנברה היהדות ונתקבלה במחנה הגוים, או היתה תורת פילון דבר בעתו להמתיק את היהדות למחזיקיה בין הגוים. בזמנו לא נראה שום השפעה מצד פילון על היונים, וחכמתו לא עמדה לו לשכך את הכעס והחמה של היונים בזוי היהדות ולהסיר ממנה לזות שפתים. רק למודי המוסר של היהדות, אשר בעיקרם היו זרים לרוח היונים, רק הם עשו רושם גדול בעולם הנייות. אבל הלומדים האלה היו צריכים לצורה חדשה, כדי שיהיו נשמעים לאוני הגוים. תורת הפרושים — וזו היתה או היהדות האופיאליית —

והשפיעה עליהם, מפני שחשו בנעימותה ונהנו ממנה, בעוד שהעם ככלול חש רק רגש ניגוד ואי-חפץ למנהגים הזרים האלה.

התנועה שקמה בעולם בעת ההיא, כלומר בראשית תקופת הקיסרים ברומה, היתה חוץ היסטורי יחיד במינו. היא היתה בעצם תנועה דימוי קרמית, מחאה מצד הכתות הפחותות והדלות של העמים כלפי המיוחסים והמשכילים. ואותה המחאה לא היתה באמצעות מלחמה מדינית, מה שהיה כבר לעולמים ברורות קדומים, אלא על ידי תורה מוסרית חדשה, אשר הגבירה על ידי תכונות נפשיות מיוחדות. בכח סבלנות נפלאה וברוח אומץ — לשאת ולסבול! ההיסטוריה לא רשמה עד העת ההיא בזכרונותיה מפעל כזה. לא בחיל ולא בכח נצה רעיון מוסרי ונשתנו על צד האמת כל סדרי החברה. דבר זה היה, לפי דברת ניעמצשע, ימרד העבדים באדוניהם, מרד רוחני ומוסרי, השפעת השקפת העבדים הצריכים לתורת המוסר של המלה וחנינה, של חסד ומשפט. ואולם במשפט הזה, אשר היה כבר לשיחה בפי רבים, רק חידושו הוא המוהיר, היהדות נתקבלה במחנה העמים, ולא שכפוה עליהם כעל כרחם.

תורת היהדות היתה אז השאור שבעיפה, היא סתרה או בנין עתיק וכביר, אשר בשכבר הימים כבש את כל העולם; היא הרסה את סדרי החברה הקדומה והביאה אותה במצב הערבוביה והתסיסה. ימים על שנים עברו, טרם נקבעו סדרים חדשים מיסודם של הקודמים בצירוף השפעת היהדות. ואולם גם הפעולה הזאת היתה על פי הכרח הסבות, פנימיות וחיצונית, ולא היהדות בלבד הסכה את הדבר, אלא שגם פעולתה היתה תולדה של מאורעות שקדמו לה. הסבה הראשונה הנראית היתה פירור ישראל בעמים, אשר, כנודע, התחיל ימים רבים לפני חרבן הבית. המאורע הזה הכשיר את התפשטות הדת החדשה; במובן ידוע הרגיל את העמים לדבקה בתורת המוסר של היהדות, יען כי ראו את היהודים חיים על פי מנהגיהם הדתיים. בראשונה השתאו על המנהגים האלה, אף בזו ולענו להם, ואולם מעט מעט נכנסו הענינים האלה אל לבם וגם מצאו חן בעיניהם. משכילי הדור ראו קצת בני עמם נמשכים אחרי המנהגים האלה ויחר אפם. הם שפכו כל המתם על האנשים המקיימים דברים זרים ומתמיהים כאלה בידם, גם לענו על הבערות המורחית, על היבלי היהודים, על המסתורין האלהיים המשוניים. ואולם ככל פנות העם, עד כמה שהיה לבם שוקק לשאיפה מורית, לחיי כבוד וצניעות, חשו נענועים להרת הזאת וללמודיה.

הגיונות העתיקה התעדרה לכליון, מפני שחסר לה בעת ההיא כל תוכן ממשי. היא היתה אז רק קיבוץ מנהגים ולא חזון לב. כמדומה לי, שלא עמד עוד איש כראוי על סוד המאורע ההיסטורי הזה מפני שלא חקרו בטבעו ובמהותו. הקולטורה היתה בראשונה, בראשית ימי השפעתה על האדם, דתית ואלהית, וכל קניניה נבעו מן הרגש הדתי והלימודים האלהיים. השירה והזמרה, הפואיזיה, האמנות היפה, הציור והבנין — כל אלה היו מכשירי הדת. העבודה האלהית המציאה אותם. גם החזיונות הפואטיים בתיאטראות וכל מיני שעשועים וטיוול היו בימים הראשונים כלי תשמישין של הדת. אתה מוצא, כי העבודה הצבורית של האלהות היתה בימים ההם תמצית כל החיים הקולטוריים. ההשקפה הדתית של היונים, אשר ככללה נתקבלה גם לעם רומה, הכשירה את ההתקדמות הקולטורית במדה מרובה. שלמותם היתה מונחת בשבע נימוסם הדתי והשקפתם על דבר האלהות. לשם אלהיהם בנו את הבנינים המפליאים והנשגבים, פסלו את התמונות והמצבות כלילות היופי והנעימות והנשגב, שרו את שיריהם וזמרו בכלי-

זמר שונים. מהשקפתם הדתית וספורי אגדותיהם יצאה גם הפואיזיה הנהדרת. באחת: כמו ככל העמים הקדמונים היתה גם בעם יון הדת אֶם כל הקולטורה וההתקדמות, אלא שבין היונים היתה הדת עשירה באלפי מושגים, ולכן המציאה גם קולטורה עשירה ורבת הנוונים, אשר אי כמות ליופי.

ואולם בתקופה המאוחרת היתה הדת הזאת — אשר עליה תלו את כל כבודם הקולטורי — דבר שלא בעתו, וכבר חדל להיות עוד חוץ לב העם. המשכילים והמלומדים ידעו, כי אין ממש בספורי האגדה ובכל מה שמסרו להם על אודות אליליהם — הם יחסו להספורים האלה איזו תמצית סימבולית או היסטורית. ואולם הפחותים והנמוכים שבעם לקחו את הדברים כפשוטם, מבלי לעמוד על התמצית הפואיטית של הספורים האלה. ולא עוד, אלא שגם העם היה צריך כבר למושג דתי נעלה ונשגב מזה, למושג אלהי שלא על פי ההבנה התמימה של הימים הקודמים. ההשקפה הדתית הקדומה היתה נאותה לעם, כל זמן שעמד במצב הילדות והתמימות. ממצב הזה נעתק כבר זה ימים רבים, ומטעם זה חשו כלם ריקנות רוחנית בלבם ושאפו ללמודים דתיים חדשים לפי הלך נפשם בעת ההיא.

את המושגים הדתיים האלה הביאו להם מארצות המזרח. בכלל התאימו אל רוח העם. עבודת אלוה בלתי-נראה היתה מקובלת יותר על הלב מעבודת אליל של עין ואבן. ומצד השני היו גם רוב המשכילים שבעם מתאווים ומשתוקקים למושג אלהי, שהרי הפלוסופיה היונית היתה אז רק מין אתיאטיסמוס. איך שנצייר לנו מושג האלהות לפי שיטת אריסטו, הנה אין ספק, כי בהיות ימחוייב המציאות עצם בלתי משתנה ומתואר רק בתארים שליליים, אין זה האלהים, אשר לפניו ישפוך האדם שיחו ואליו יתפלל. מושג כזה יספיק לקצת בני אדם שקועים בהגיון, אבל רוב בני אדם, ובפרט בתקופה הזאת, אט אמנם היו רחוקים מן הציור הנס של הגיונות, ואולם בסתר לבם נמשכו אחרי עצם אלהי רואה אבל בלתי נראה, משיגה ככללים ובפרטים ומסדר הכל כחפצו. האמונה בעצם אלהי כזה מונחת בלב האדם על פי טבעו. היהדות היתה לפי זה בנוגע למושג האלהות דבר בעתו ומקובל על הלב לרוב המשכילים ובני עליה.

ואולם אף כי היתה התפתחות הענינים באופן כזה הכרחית, הנה לא ימלט, כי חשו המשכילים וכל בני אדם, אשר שאר רוח להם, ניגוד עצום וקרע בלבם. על פי האמור למעלה נבין היטב את טיב המלחמה הפנימית הזאת. לא על אודות ההשקפה הדתית ותורת המוסר היו דנים, אלא על אודות הקולטורה בשלמותה. תורה דתית חדשה — אלו הם חיים חדשים לנמרי. אנו יודעים, עד כמה התנאו הגוים בימים ההם בהשכלתם הלאומית, אשר לפי סברתם היתה גברת הדעות והמושכלות. היונים והרומאים הוציאו את כל בני אדם שאין להם חלק ונחלה בהשכלתם מכלל המין האנושי. היזרים היו במובן הבעורים בעם ומחוסרי תרבות טובה. ועכשו יעזבו הם כעצמם את השכלתם העתיקה והנבחרת הזאת וידבקו בקולטורה אחרת, אשר עד הנה היתה להם ללעג ולקלם!

הפעולה ההיסטורית חתרה אז אל מטרה אחת: להוציא את העמים מחוגם הלאומי הצר ולעשות את ההתקדמות האנושית לקנין כל בני אדם בלי הבדל בין עם ועם, בין גזע וגזע. המאורעות הכשירו כבר את המפעל הזה, שהרי כבר התפשטה היוניות בכל מדינות הישוב. העיקר היה אז, להביא הכרה נאמנה בלב כל באי עולם על דבר התכלית המוסרית של האדם ולהוציא מלבם את היהירות הלאומית ואת רוח הפירוד והיהירות הנפרזה. על פי ההבנה הישרה בהתפתחות הקולטורה

ומשעה שנכנסה היהדות (במקצת ובצורה חדשה) אל החיים הקולטוריים של העמים, היתה בהכרח כח 'דוחף ומניע, והקולטורה הכללית קבלה צורה אחרת, בהיות כח חדש פועל בה. מעת היא ואילך אי אפשר לדון על התפתחות המין האנושי מבלי להסתכל גם בהשפעת היהדות. ולא זו בלבד, אלא שעלינו לדעת, כי גם היהודים שנשארו בהשקפתם הדתית הקדומה ובסגולתם הלאומית השפיעו הרבה על התקדמות העמים, ועל כל פנים נכנסו גם הם בחשבון הכחות המוסריים והרוחניים הפועלים בהתפתחות הקולטורה. כמובן ידוע נהרס הקור המבדיל בין ישראל לעמים ותקופה חדשה החלה בתולדות המין האנושי.

בארצות המערב.

לו.

במדינת גליציה נבחר בימים האחרונים מחדש הוועד המדיני ארץ גליציה עומדת בכמה ענינים חשובים ברשות עצמה, ואלו נחתכים על פי הוועד המדיני הזה, אשר השפעתו גדולה במאד. מובן מאליו, כי בכמה פרטים נתונות גם עתותי היהודים בידי הרשות המדינית, ויחוסה לאחינו הוא רב ועצום מכל צד. בהיות היהודים בגליציה החלק השמיני של כל יושבי הארץ, הנה לכאורה היה מן הראוי, כי ממספר מאה וחמשים חברי הוועד הזה יהיו, לערך, שנים עשר מקרב היהודים. ואולם אין הרבר כן. חקי הבחירה מונעים בעד היהודים להשתתף בוועד הזה כראוי למספרם ולסכום המסים והארנוניות, אשר הם מביאים לאוצר המדינה שנה בשנה. מלבד חברי הוועד הנמנים בו מצד כהונתם (הכהנים הנדולים של הכנסיות הנוצריות וראשי האוניברסיטאות) יבחרו ביתר המורשים עפ"י ארבע כתות של בוחרים: א) כת האכרים היושבים בכפרים; ב) כת העירוניים היושבים בערים; ג) בעלי האחוות הנדולות; ד) לשכות המסחר. רק אלו הנקובות באחרונה בחרו בשלשה יהודים, ואולם בערים — אם כי יש ערים שבהן היהודים רוב הבוחרים — נבחר רק יהודי בעיר סטריא. כי שם פחדו הפולנים, פן יבחרו ברוחני, ומשעם זה השלימו עם היהודים ויבחרו באחד מהם; מובן מאליו ביהודי פולני. כלומר נכנעו וסר למשמעת הפולנים בכל דבר, והיפולניות שבו קודמת ליהדותו.

מקרה מעורר צחוק וכעס קרה בעיר לבוב ובעיר קראקו. בלבוב בירת הארץ בוחרים בשהו מורשים, ובהיות כי היהודים הם שליטת כל יושבי העיר, נהגו זה כמה לבחור לכל הפחות ביהודי אחד. גם הפעם העמידו על הבחירה את הדייר עמיל ביק הנודע, אשר בימים האחרונים רבו עליו המעוררים והמקטרגים, על אשר יעשה חנופה להאצילים הפולנים. כנגדו העמידו יהודים "צעירים" את הדייר ליליען, ואחרית הדבר היתה — כי לא נבחר לא ביק ולא ליליען, כי אם אכר אחד דימוקרטי, כי פירוד הלככות בין היהודים היה לטובתו. כיוצא בזה אירע גם בקראקו. גם שם העמידו יהודי אחד, את הדייר ליאון הורוויץ, על הבחירה, ואולם מפני פירוד הרעות נבחר פולני דימוקרטי במקומו. וכה היה הרבר, כי גם בלבוב וגם בקראקו לא נבחר הפעם יהודי לוועד המדיני בלבוב, ובכלל יהיה ממספר המורשים היהודים בפעם הזאת רק ארבעה.

בעיקר הרבר אין מן הצורך לבכות כל כך על המאורע הזה. ארבעה מורשים עברים או ששה, או אפילו עשרה, לא יעשו כלום בוועד המדיני הגליציאני, אלא ירכיבו ראשם ויסכימו לכל מה שיציעו הפולנים, ולא זו בלבד, אלא אפילו אם היו בוחרים באנשי חיל, נודרדי נדר ועומדים בפרץ, מה יעשה קומץ של אלו כנגד הרוב הנדול של אדוני הארץ, אשר ינה ג

היה הדבר צריך להעשות באופן כזה: הנייות העתיקה היתה תמצית הקנינים הקולטוריים שבמין האנושי, ואין לשער את רוב הטובה והיופי שנמצא בה. ואולם חסרה היתה תמצית מוסרית והשקפה דתית ישרה שתהא מתאמת להלך נפש העמים המשכילים בעת ההיא. היהדות תזווג אל היוניות, והאחת תשלים את החסרון אשר ברעותה. ואולם המשרה הזאת, הנכוחה כעת למבין, אי אפשר היה כי תצא לפעולה בימים ההם. המלחמה הקולטורית היתה: היהדות או היוניות ולא היהדות עם היוניות, דבר שנתהוה בימים האחרונים אחרי כמה מכוונות ואחרי תסיסה כבירה. הטעות היתה נמצאת בשני הצדדים. במדה שבוו היונים וכל המחזיקים בנייות הקולטורית את היהדות ומנהיגיה, בה במדה תעבו ושקצו היהודים את הנייות ומנהיגיה. אותו הקרע שבלב המשכילים מן הנונים, המלחמה על דבר ניגוד היוניות ליהדות, אנו מוצאים להפך גם בלב רוב המשכילים מבני ישראל, שהם מצדם, אם גם החזיקו בתמצית המוסרית של היהדות, נמשכו בכל זאת בנפשם וברוחם גם אחרי יפמותו של יפת וענבו עליה. גם הם לא ידעו, איך להתאים דת מורשה עם הקנינים החשובים של הקולטורה היונית. באחת: הניגוד העצום הזה היה מונח בטבע הענין, כאשר על פי הכרח הסבות נזווגו שני עמים, שתי השקפות אנושיות, כדי לברוא באחרית הימים יצירה קולטורית ומוסרית חדשה, ועדיין עמד כל עם ועם בהכרתו הלאומית, ועם עוצם געגועיו לדעות החדשות לא ידע איך להתאימן ולחברן עם דעותיו הלאומיות, אשר היו לו מורשה כמה מאות שנה, וכבר נשתקעו בטבעו ובהרגלו.

כדי לקבל את היהדות — אפילו בצורתה החדשה שעל ידה הקילו בה הרבה — היה על הגוים לוותר הרבה מקניניהם הרוחניים ומהשכלתם העשירה והמלאה, לצמצם את רוחם בהשקפה דתית, אשר בודאי אינה מרחבת רעתם של בני אדם. ואולם הרבר הזה לא נתהוה בבת אחת. ולא עוד, אלא שההכרה הנאמנה תלמדנו, כי אלמלא פסק הכח הקולטורי של הגוים מלהוליד, לא היתה היהדות נכנסת כל עיקר אל לבם. ואולם מצד השני לא באה גם היהדות במתכוון וברצון לסתור ולהרוס את הנייות הקדומה ולהתחבר להגוים, אלא דבר זה נעשה אחרי תסיסה רבה ואחרי מלהמה גדולה בין כתות שונות, ובכלל נרמו המאורעות להתמורה הנמרצה הזאת בחיי העמים. היא היתה הכרחית, ולכן באה ונהיתה למרות המניעות משני הצדדים. כי באותה מדה שסרבה היהדות לקבל עליה עול היוניות, סרבו גם היהודים להשכיץ את יהדותם באהלי יפת. גם בשביל היהודים היה מן ההכרח, כי ישנו את טבעם ויעזבו מנהגים שדבקו בהם ימים רבים, טרם שעשו את הצעד הזה. הרגש הלאומי נתחזק בישראל בזמן האחרון, והשקפה קוסמופוליטית כזו, אשר נמצא אותה בימי ישעיה השני (זוה אמנם קדם ברוחו את אחיו ובני עמו בכמה מאות שנה), היתה זרה לנמרי לבני הדור ההוא. לא רק על רוב המצוות המעשיות היה על היהודים לוותר, כדי שתקובל תורתם מצד הגוים, אלא אף על סגולתם הלאומית, וזה היה הקשה בכל המאורעות האלה. מהשקפת היהודים הלאומיים צדקו אלו להחליט, כי הנייות היתה ענין של סתירה והריסה להם, שהרי היהדות היתה יצוקה ומסויגת יותר ויותר, טרם שנזווגה אל הנייות. אבל אין כאן קובלנא משום צד, וגם באמת לא הביא הצעד הזה שום הפסד להתקדמות המין האנושי, אלא להפך, תועלת מרובה. שתי ההשקפות הקולטוריות האלה: היהדות והיוניות, היו קרובות להתאבנות גמורה מחסרון כל תנועה חיונית, ורק באמצעות הזווג הזה באה תנועה, ועמה באו חיים חדשים למין האנושי.

כאלה. ואם רצון הצעירים להרים קרן היהדות והיהודים הנה מחטיאים הם את המטרה, אם יחלו בבחירת מורשי הועד המדיני. איך שיהיה, היהודים לא הרווחו בתוצאות הבחירות, אלא הפסידו הרבה. אפשר כי טעו לפנים הנוצרים להאמין, כי יש אחרות בין היהודים, ולפעמים נמנעו משום זה מלעשות איזה דבר מצער ומכעים אותם ביותר. עכשו יודעים הם אל נכון, מה היא ה"ערכות" המפורסמת של היהודים. יהיה הנבחר ד"ר ביק, או ד"ר ליליען, או מי שיהיה, לא בנבחרים תלוי הדבר אלא בהבוחרים. גם כבוד ד"ר ליליען, שהוא לעצמו הוא באמת איש חשוב ונכבד, לא יגדל כל כך, בהיותו שליח הבוחרים היהודים, אשר טיבם נודע למרי.

אם באמת ולב תמים אומרים הצעירים לרפא את הריסות עמנו בגליציה, הנה עליהם להחל, כמו שראוי בכל ענין חשוב, הכל מן היסוד. עליהם להשתדל בתחלה לתפוש מקום בהנהגת הקהלות. אין ציור גרוע מזה של הנהגת הקהלות בגליציה, אשר אודותה חשוב לדבר עוד בארוכה. יטהרו את הקהלות מן הפרנסים המשוקצים האלה, אשר יפרנסו את עצמם, וכל נבלה לא תבצר מהם. או ישימו לבם אל בחירת הרבנים, אשר כעת קונים הם, בלי יוצא מן הכלל, את רבנותם בכסף, ובכלל ישרחו, כי לא יבחרו עוד ברבנים עלני שפתים וערלי לב, אשר אין בהם לא תורה ולא חכמה, לא יראת שמים ולא אהבת היהדות, לא דעת עליון ולא תרבות ורעת ד"א, אלא הם סמרשטים, רודפי שלמונים, משתחווים לאגרות כסף ונכנעים לפני כל עשיר ותקוף בדעתו. ישתדלו להנך את בני הנעורים, למען יקום דור אחר, דור של אנשים תחת אבותיהם, אשר אין בהם לא אנושיות ולא יהדות, אלא מעט טפשות רתית, מעט ליצנות נבערה ועקשנות, מעט עקום הנו וכפיפת הראש לפני האצילים הפולנים ויהירות סוכלנית כלפי אחיהם בעצמם. בקצרה: טרם שיבואו לסדר חשבונותיהם עם הפולנים ידקדקו בתחלה בחשבנות עצמם, ועד שהם דורשים שוויוניות יעינו בדבר, אם ידעו להשתמש בהן לטובתם ולתועלתם.

ואולם, כלום יש תוחלת מגליציה?

ש. ב"ד.

ברוסיה.

אם בכלל לא יגדל כבוד הרבנים מטעם בעיני העם, יען כי יודע. העם כי על פי רוב אין עטרת הרב הולמה את האנשים אשר לקחו להם את העטרה ההיא, וכי הרופאים והרוקחים והבגאים ועורכי הדינים היו לרבנים מטעם רק אחרי אשר אבדה דרכם בחיים ולא היתה להם ברירה אחרת — הנה עוד נאות הכנסות הרבנים האלה, והן הן המשפילות את שארית ערכם וכבודם עד הדיוטא התחתונה.

משכורת הרבנים מטעם הממשלה בערי התחום מעטה ודלה היא במדה אשר לא יאמן כי יספר. יש ערים גדולות אשר רבניהן מטעם מקבלים רק ארבע או חמש מאות רובל לשנה (בכונה אני אומר הרבנים מטעם, יען כי הרבנים הדתיים מקבלים שם שכירות ביד רחבה). ויש גם ערים, וביניהן גם ערי פלך, שאינן נותנות להרבנים כל משכורת כלל וכלל.

ושמא נשאל: מה יאכלו? או נשמע מכל העברים שאלה במקום תשובה: והכנסות הרב האם אינן מספיקות לו להאכילו את לחמו בנחת ולא בצער?

ובאמת הכנסות הרב מן הצד הן המקור האחד למחיתו ומחית בני ביתו. על פי דינא דמלכותא, כל קנדיט הנבחר באחת הערים

שררה בחוקת הוד? האמת צריכה להאמר, כי הצעירים המתמרמים בכח וצועקים מרה על התנפים והמלקקים גורשים את הסאה במדה מרובה ומגדילים את תועלת הצעקות והוועות. אפילו אם היו מתאספים עתה כל היהודים בגליציה לעשות אנודה אחת ולשקוד כי יבחרו ביהודים עד כמה שירם מנעת — כמה יוכלו להבחר באופן כזה? עשרה! ומה יעשו עשרה מורשים יהודים, אם יקראו כל היום עד אשר תצא נשמתם: יהודים אנו ואין אנו מותרים מוכיות אחינו אפילו כמלא הנימא! לאיש מבין ומסתכל במאורעות האלה בעינים פקוחות אין כל המהומות והתסיסות האלה אלא מעשי נערות, אין ספק, כי אם אפשר להוציא מה מן הפולנים לטובת היהודים, הנה יהי זה רק באמצעות דברי תחנונים, אם ירפסו אותם ויחניפו להם וילקקו כפות רגליהם. תאמרו, כי אין זה מן הכבוד לעם ישראל? הנה כן הדבר, אבל באופן כזה יותר טוב כי תמחלו על זכויותכם ותכריזו: אין אנו חפצים לרמות את עצמנו; אין אנו נכנסים לבחירה ואין אנו מקבלים על עצמנו שום משרה צבורית. יהי לכם את אשר לכם, וסוף סוף יותר לא תרחקו את רגלינו, מאשר כבר דחקתם אותנו והבאתם את היהודים בגליציה עד הדיוטא האחרונה.

עניני הבחירות בגליציה יזכירו אותנו מחדש, עד כמה היתה האמנציפציון של היהודים במדינה זו דבר שלא בעתו. אין חוץ מעורר נועל נפש כאותו החוץ שנראה לנו בגליציה בשעת מלחמות הבחירה. הנה קדל בוחרים מקרב היהודים. אין להבוחרים האלה בכלל שום רגש מדיני, אין להם רגש לאומי, ובחירה זו למה היא באה? הם בוחרים על פי הרוב בשביל אגרות כסף, ואחת היא להם, אם יקבלו האגורה מיד יהודי עשיר הרודף אחרי הכבוד, או מיד איזה אנטיסמיטי חפץ להיות נבחר. ובאמת מן ההשקפה החמרית אין נפקא מינה בדבר — רגש הכבוד? כלום היהודי בגליציה יודע מה זה רגש הכבוד? דבר שלא ישומו אותו בשוק ואינו נמכר במחיר. מטעם זה נגזרים כל הבוחרים אחרי אותם הכרוזים הגדפסים בימי הבחירה ומוכרים את זכותם בעד איזו אגרות. הדבר יעשה באופן כזה: יהודי רודף אחרי הכבוד עומד להבחר. הוא מוציא מכיסו סכום גדול ומחלקו בין איזו שתדלנים, אבל בידעו כי סתם שתדלן הוא רמאי ואפשר לו לקבל שברו, מבלי לעשות כלום, לכן הוא מתנה עמו: אם תהיה ידו על העליונה בבחירה תקבל מלבד הכסף שנתתי להוצאת הבחירה עוד כך וכך. על פי זה אנוסים האנשים האלה להשתדל בכל כחם לטובת מקרם, ויש אשר יצליחו. כמובן, עושים גם אחרים באופן כזה, ויש שתדלנים מחוכמים, אשר יעשו עסק עם שני הצדדים כאחד, וברוך זה — אם כה ואם כה יפול הדבר הם באים על שכרם.

והשתדלנים מי הם? על פי הרוב תקיפי הקהלה, עוי פנים שבדור ומקורבים לרשות המקומות, שהרי רק אנשים, אשר הרשות תחון את פניהם, יעמדו על הבחירה. יודעים הם אחינו בני ברייתנו, כי אפשר לפעמים לפולנים או לרוחניים להיות נבחרים כנגד חפץ הממשלה, וגם זה בקושי גדול; אבל יהודי בודאי לא יבחר בלי הסכמת הרשות. ומטעם זה צריכים הם לשתדלנים אהובים וחביבים לשלטון המקומי, ומלבד זה יש להם השפעה נמרצה על הקהלה הישראלית. על ידי זה הם מאיימים על הרב, כי ידרוש בבית הכנסת לטובת הקנדיט המרוצה לקהל, וכל כלי הקדש עובדים בידים חריצות לתכלית זו. בכלל יצא הדבר לפעולה, ואולם אם יתעקשו היהודים, לבלתי הנר אחרי השתדלנים כצאן אחרי התיש, הנה ראינו הפעם בלבוב ובקראקו אחרית עקשות כזאת: באופן כזה יבואו לידי פיורוד ואו לא יבחר יהודי לא מצד זה ולא מן הצד השני, אלא נוצרי. וכבר אירע, כי בחרו בנוצרי אנטיסמיטי עפי הסכם הקהל' ובהשגחת הרב.

אקוה, כי לא יחדשני שום איש במשוא פנים כלפי הדייר ביק וכלפי חברו דיר הורוויץ. המתפלנים, אבל האמת חביבה לי מכל דבר. לפי מצב העינים כעת טוב ליהודים בגליציה לדבקה בהפולנים מאשר ידבקו בהגרמנים. בכלל אין עתה נרמנים בגליציה וולת היהודים — ובעד מי ובעד מה ילחמו במסירת הנפש? ובנוגע ליחוס היהודים אל הפולנים, הנה לא הדייר ביק ולא הדייר הורוויץ הסבו ככל זה, אלא הם בעצמם, כלומר שני הדוקטורים החשובים, הם סימני הירידה והשפלות של היהודים בגליציה. רק לעם עומד בשפל המדרגה כהיהודים בגליציה יהיו מנהיגים ופרנסים

שוב בא לפני איש ויניח על השלחן רובל אחרי אשר מסרתי לו את תעודתו הדרושה לו.

— את הכסף קח לך, אמרתי לו. אכן איש את נפשך תוכל להקדיש את הרובל לקופת „לחם אביונים“ או לקופה אחרת מקופות הצדקה התלויות פה על הקיר.

— סלח נא לי, אדוני, ענה האיש — מצבי הרע לא יתנני לפור את כספי לדברים שבצדקה; גם אני בעצמי הנני מתפרנס מנדבות קרובי, הוסיף ויורר את ראשו ארצה בבשת פנים.

— ואיך זה חפצת לשלם רובל בעד התעודה?

ומה יכולתי לעשות? הן את הדבר הזה עשיתי בעל כרחי, כי אמרתי מוכרח הנני לתת את הכסף...

ומעשים כאלה הם מעשים בכל יום: הרבנים בליטא וביתר משכנות ישראל אינם מקבלים כל שכר מן הקהלות ופושטים יד לבקש מכל הבא, והקהל העני נותן לו את פרוטתו האחרונה ובצאתו מאת פניו יקללוהו ועל רבו ועל כל הרבנים יהיה הקצף.

ולרפא את הנגע הזה אין כל תחבולה בלתי אם לעשות לחוק ולא יעבר, אשר כל רב יקבל מקופת הקהלה די מחיתו ולא יצטרך לבקש פרנסה מכל הדופק על דלתיו; תהיינה הקהלות בפשטרבורג, באקו ורוסטוב למופת להן. בערים האלה לא נוסף עוד לשמוע את צעקת הרבנים ואנקת הדלים. הרבנים מחויבים לעמוד על נפשם ולהציל את כבודם, וכבוא מועד בחירתם יציעו לפני קהלותיהם לפרנסם בכבוד, או יתפטרו ממשמרתם.

ובקהלות אשר תקבלנה על עצמן לפרנס את רבן בנחת ולא בצער, אפשר הוא גם כן שלא לבטל גם את הטקסה הקצובה על פי דינא דמלכותא, וההכנסות מן הטקסה תהיינה קודש לצרכי הקהלה, כמו לבית החולים או לדבר טוב אחר, הכל לפי המקום והאנשים, ואז כאשר יתנו דמי הטקסה לדברים שבצדקה, אפשר יהיה להבדיל בין עשיר לעני, ובעת אשר העשיר ישלם על פי הטקסה את המוטל עליו, יקבל העני את כל הדרוש לו חנם אין כסף.

באופן כזה בטלות כל הטענות אשר טענו בדבר הזה, ורק לחנם קראו לעזרה את פקידי הרשות במקום שהתיקון תלוי רק בנו ובראשי העדות.

ד"ר משה אלעזר אייזענשטאדט

רב לעדת ישראל ברוססוב ע"ג דן.

השקפה על דברי המדינות.

(מסע הקיסר מרוסיה. — בדנציג ובצרפת. — הברית בין רוסיה וצרפת. — החוקת השלום. — טורקיה וצרפת. — פנים חדשות בממשלת הולנדיה. — החוקת הרת בממלכת הולנדיה וברית המסחר. — נצחון האצילים הפולנים בגליציה. — שנוי ותמורה בארצות הברית באמריקה. — המלחמה בין וויניוואיליה וקולומביה.)

מסע קיסר רוסיה לדנציג, ואחרי כן לערי פרינציה, היה בימים האחרונים עיקר כל שקלא וטריא של מכה"ע, ואין קץ להשערות ודמיונות ושיחות

לשרת במשרת רב, יקצוב מחיר ידוע לכל התעודות הנכתבות והיוצאות מתוך הלשכה שלו: בעד החיים, ר"ל בעד רשימת הנולדים, מחיר ידוע וקצוב, בעד הנשואים, בעד המתים וכן בעד יתר התעודות הדרושות גם כן מחיר ידוע וקצוב, והמחיר הזה יאושר על פי שלטון שר הפלך. כל איש הבא אל לשכת הרב לקבל איזו תעודה מן התעודות הנזכרות, מחויב לשלם את מחירה לפי הקצוב.

מובן מאליו כי הרב, אשר אל ההכנסות האלה עניו נשואות ומתן לחמו נמצא, איננו יכול לוותר הרבה משלו, ולרוב מוכרח הוא לתבוע גם בפה מלא את הראוי לו ע"פ הטקסה האמורה, ועל כן אין כל פלא אם העם מרנן אחריו כי אהב בצע הוא, יען כי אי אפשר הוא לבלתי הכשל בעניים המוכרחים לתת לו את פרוטתם האחרונה מכיסם והם מרעשים אחרי כן עיר ומלוואה, מעפרים בעפר לעומת רבם בפרט ומבזים את כל הרבנים בכלל.

גם הרב מצדו מתרנל מעט במלאכתו, מעט מעט הוא מתרנל לדרוש את שכרו על פי הקצוב מכל הבא, ויחדל מנשוא גם פני דל, תחת אשר בעת הראשונה יבוש כבושת נגב לקבל את שכרו מיד המקבל את התעודה, יהיה מי שיהיה, ולו גם מיד איש עשיר ונביר.

עד כמה משפיל המעשה הזה את כבוד הרבנים, יודע כל העם ויודעים כל הרבנים; העם יביט על הרב כעל „פקיד מיוחד“ הכותב וחותם ובא על שכרו — ואם אפשר הוא שיחלק כבוד לאיש כזה הדרוש כסף בעד כל פסת ניר? הרב וכהונתו הש בעיני העם כמו עוד נורה אחת מכל הנורות הרעות שרבו עלינו בימי הנלות, ויש אשר לפעמים נותן הוא בעבוט את בנדרו, רק למען שלם להרב את דמי המטריקות. עד היום קשה עלי להסיה מוכרוני מעשים אחרים אשר ראיתי כמו עיני במשך ימי כהונתי.

למרות ההודעות בשפת רוסיה וזרונן אשר הרבתי אל קירות חדר הלשכה אשר לי, בכרי ההודיע לכל כי כל התעודות והמטריקות נתונות לכל איש חנם אין כסף, עוד גדול כח ההרגל על העם, ובבואם אל הלשכה לקחת איזו תעודה, נכונים מעצמם לשלם שכר „המטריקה“, ורק כאשר יבארו להם כי פה נתונות התעודות חנם אין כסף, יחזירו את הכסף לצלחתם, ולפעמים, אם יש ביניהם אמידים, מקדישים הם את הכסף או איזו פרוטות ממנו לאיזה דבר טוב.

והנה פעם אחת באה נערה עניה ביום חתונתה לקבל את כתב הרשיון הנחויץ לה. עוד טרם חתמתי ידי על הרשיון, הוציאה חמשים קופיקות מכיסה ובידים רועדות הניחה אותם על שלחני.

— קחי לך אשר לך, אמרתי אליה בחתמי את שמי על הנליון.

— ואת הרשיון תתן לי? שאלה בפתח. כפי הנראה חשבה כי קצפתי עליה, על דבר אשר נתנה רק חמשים קופיקות.

— גם את הרשיון אתן לך, פה בהלשכה מקבל כל איש את

התעודות חנם אין כסף.

כלה עניה אשר אין לה כל קרוב וגואל והיא הולכת בעצמה ביום חתונתה לקבל את התעודות — לה נחשבו חמשים קופיקות להון רב.

האם לא כנוול את הרבים יחשב הרב המקבל דם עשוקים כאלה?

הוא קובע בזה — האם ישתקו הם, כי הלה עושה צדקה בממונם של אחרים ?

פנים חדשות באו כעת בממשלת הולנדיה. נצחו הצדיקים ימחויקי הדת' בבחירות לועד המדיני, ובהיות כי ממלכת הולנדיה היא ממלכת של קונסטיטוציה, מובן מאליו כי היה שנוי ותמורה בהנהגת המדינה, ובמקום הממשלה הליברלית באה ממשלה קונסרוטיווית, צדקנית ומצדיקה את הרבים. כבר הוציאה כרוז של פרונרמה מלפניה, כי נחויץ לחזק את הדת החדשה בארץ ולהכב אותה על העם; ואולם ההצעות שפרטו שרי הממשלה בכרוזם טובות ונכוחות בפני עצמן ודבר אין להן עם הדת. הם אומרים, למשל, לקבוע את שביבת יום הראשון ולשימה לחוק, למען ישבתו העובדים והפועלים והשכירים מעבודתם, כנהוג כעת באנגליה וגרמניה ועוד בכמה מדינות. הדבר הזה הוא טוב בפני עצמו, ובשכבר הימים היה ענין דתי (אלא שכבר קדמה היהדות בזה ולכן טעו להכריזו, כי באו לחזק את הדת החדשה), ואולם כעת היו הסוציאליסטים המעוררים בדבר, ואלו בודאי אינם בעלי דת. האמת היא, כי במלחמת הבחירות נצחו הקלירקלים הקתולים בסיוע ההסידים מכת הלוותרנים הקנאים. ואלו אמנם יכולים להכריזו, כי לבם לחזוק הדת, אבל זה הוא כלל, וכשיבואו לעיין בפ'רטים חלק לבם, אלו מושכים לכאן ואלו מושכים לכאן. מטעם זה אי אפשר להם לעשות דבר ממשי. אמנם בענין אחר כבר הם מתעדים לעשות גדולות, היינו בנוגע לברית המסחר, אשר כפי הנראה חפצים הם לעשות כמעשה הנרמנים, לקבוע מכס בשער הגבוה, כדי לנעול דלת בפני המביאים סחורה מחוץ לארץ. ואולם גם במקצוע זה אינם מחדשים כלום. אם תעמוד ממשלת גרמניה על דעתה לעשות רצון הקרקעיים ולהעלות את המכס, אז ממילא יעשו גם שאר המדינות — וממלכת הולנדיה בתוכן — כמוה והדבר יבוא באמששרם מאליו.

גם הבחירות לועד המדיני בגליציה הביאו נצחון גדול להקונסר-ווטיוויים, היינו להאצילים הפולנים המושלים במדינה כאות נפשם. הדימוקרטים הפולנים, הרוחניים והיהודים, אם כי התפארו לפני הבחירות לשים קץ ותכלה לממשלת בני נאווה, היו בימי הבחירות כקש לפני רוח. הדימוקרטים הם מעטים ותלויים בדעת האצילים, המעטים גם כן, אבל הראשונים הם הלשים והאחרונים הם תקיפים, ובנוגע להרוחניים, הנה נוי אובר עצות הם וגם נפלגים לכתות כתות, ולכן אינם יודעים לכלכל דבריהם כמשפט. כמעשיהם גם מעשי היהודים, בני העם שהיה מלפנים עם קולטורי ועכשו הוא גוי ממושך ומורט ואין לו כשרון מדיני, ובפרט בגליציה המבורכת בחסידים ובטלנים ומשכילים מזויפים. מצב היהודים בגליציה הוא פוחת והולך משנה לשנה; זה למדנו מן הבחירות, ודבר זה אין להשיב.

מק'קינלי, נשיא ארצות הברית באמריקא הצפונית, מת בפצע שפצעו עול והבר לאנרחיסטים. על מקומו בא כעת תיאודור רוזבלד, מי שהיה עד הנה משנה לנשיא. אמנם הלכות כואבים ודואבים על מות אדם כשר ונכבד בעמינו, איש בעל כשרונות עצומים, אשר הרבה לשקוד על תקנת ארצו וגם בעולם המדיני היה גדול שמו, ואולם כחיי העמים אין זמן להספד ובכיה. החיים המדיניים דורשים תפקידם. נשיא הארץ מת — יחי הנשיא הבא על מקומו! כל המדיניים עסוקים כעת בחקר הנשיא החדש, מה יהיה משפטו, ובאיזה אופן ישים משטרו בארץ. ואולם אין ספק, כי באמריקה אין מקום לשנויים וחליפות בשיטה המדינית משום שפנה נשיא הריפובליקה את דירתו בכיית הלכך בוויננטון לאחר. לא הנשיא העומד בראש הוא מנהיג המדינה, אלא

קלות שהרבו בזה. מובן מאליו, כי בברית הכרותה בין רוסיה וצרפת מאז לא נתחדש שום דבר עפי' המאורע הזה, כי ענינים כאלה נעשים בפרטות ובדיוק גדול בלשכות הדיפלומטים בכתב ובע"פ, הכל כפי צורך הזמן והמקום. מטע הקיסר הוא רק אות ומופת, כי נאמנת רוסיה בבריתה עם הריפובליקה ועתידה לקיים את דבריה, אשר נכתבו ונחתמו בשכבר הימים. אין הממשלה צריכה לאותות ומופתים כאלה, אלא העם הרוצה בפנישות וחנינות כאלה. הקיסר נתקבל בפרנציה בכבוד גדול, מה שהוא דבר מובן מאליו, אבל גם בחבה עצומה, באהבה הבאה ונובעת מן הלב. אמנם השתדלו מכה"ע הנרמנים למחוק מעט את הסאה ולהקטין את ערך הפגישה הזאת בין הקיסר ובין נשיא הריפובליקה. ואולם ברור הדבר לכל איש, כי בכל לבם נתונים הצרפתים אל הברית הכרותה ביניהם ובין ממלכת רוסיה. אמנם יודעים הפקחים שבהם כי לא תשובנה להם כעת מדינת אלזס ולוטרינגן בעזרת הרוסים, ואולם גם בלעדי זה יש ענינים מדיניים העומדים על הפרק ונוגעים ברב או במעט בתועלת צרפת וכבודה בנוים. על ידי אונדתה עם הממלכה התקיפה, אשר מפניה יחילו כל עמי אירופא, גדול גם כבוד צרפת בעמים. התועלת היא רבה ונראית לעינים, כי מיום שחדלה צרפת להיות יחידה בעולמה, היא הולכת ומוסיפה תוקף ועוז. ואולם לעומת זה אין ספק, כי לא כאה האונדה הזאת להרבות מלחמה בעולם אלא להרבות שלום, שהרי על הרבר הזה שוקד המושל מרוסיה משעה שעלה לכסא. וטרם שבא לצרפת נתעכב בדנצין והרבה רעות וידידות עם הקיסר מנרמניה, ואף זה כוון את השעה ופרסם באחד מדרושיו, כי השיחה שהיתה בינו ובין האורח החשוב היתה להחזקת השלום — ואין פריץ ואין צוחה.

ולפיכך אין ממש בדברי מכה"ע המרבים לגזם ולאיים בדבר המאורעות במדינות טורקיה. אמנם אין הענינים שם כסדרם, והממלכה הזאת היא מתנונת והולכת, כמונה כבר בטבע התפתחותה. אבל אין עם לב ממשלת רוסיה למחר ול היש את הדבר שרם יבוא מאליו, ואין ביד ממשלת אוסטריה לעכב את הדבר, וההבדל הוא רק בפרטים ולא בעיקר הענין. גם בדבר הסכסוכים שעברו בין ממשלת צרפת ובין השולטן — עולם כמנהגו נוהג. השולטן סרב מעט לתת לממשלת צרפת את משאלותיה. ציר צרפת היושב בקונסנטנינופל שב לפאריז, ולציר טורקיה היושב בפאריז הודיעו מטעם שר החיצון, כי אין לו שום תועלת לצאת עכב עוד בארץ, וזהו רמו בדרך כבוד, כי יעזוב את מדינת צרפת. ועוד יתרה עשתה הממשלה כדי להתנקם בהשולטן, כי גרשה מארצה את הפקידים האבולשתי החשאית שהחזיק בפאריז, כדי להשגיח על מעשי הטורקים הצעירים, אשר מושכם בבירת פרנציה ומצודתם פרוסה על מדינות השולטן להביא מהפכה ומרידה. עד הנה סיעה הריפובליקה להשולטן בהצותו על מתנגדיו, ועתה כאשר נכאש בעיניה הותרה הרצועה. ועם כל זה פחד מלחמה, אשר כבר דאנו לה קצת המדיניים, לא היה פחד, ולבסוף נעתר השולטן לקיים את התנאים אשר שמה ממשלת צרפת לפניו, ואולם בקצת הענינים תביא הפשרה הזאת לידי סכסוכים חדשים. הריפובליקה דורשת בכל תוקף ועוז, כי תקבל ממשלת טורקיה על עצמה פתרון דבר ששון, אשר איך שתהיה ההתחייבות הזאת הנה עתה תקרוב לשלשים שנה גלית, וכאשר נתפשרה טורקיה עם הנושים בה ברצח הפעול לא תפסוף ההתחייבות הזאת בחשבון. ועתה קם המלוה ונושה לעיני שנים עשר מיליון פראנק עם רבית קצוצה (שמונה למאה) ורבית דרבית לאין קץ, וזהו סך עצום, והיה אם יסכים השולטן לקבל עליו פירעון החוב הזה שכבר עבר זמנו, הלא את שאר בע"ח החתימת החובות החיצוניות יפץ יפץ, שיחאב אי שיחאב.

שר בתי הדינים בגליל, והשר נתן צו להשופטים, כי יזהרו מעתה ברבריהם שלא לפגוע בכבוד היהודים. — האגודה לחכמת רפואת המחלות הפנימיות אשר באשכנז החליטה לבקר את מקומות הרחצה אשר על חוף הים הצפוני לתכלית מרעית. כשלוש מאות רופאים הודיעו את הפצם להשתתף במסע תיור זה. בין המקומות שהתעדרו הרופאים לבקר בהם היתה גם בארקום, אשר יושביה נודעו בשנתם לישראל, ורבים מן הרופאים היהודים שבו אחר מחפצם להשתתף במסע מיראתם לבלתי יהיו מטרה לגרופי האנטיסמיטים בארקום. ובחודע הרבר ראש האגודה פרופיסור ליידיען, ויודיע גלוי כי הרופאים לא יבקרו את בארקום. — הקומיסיה ליסוד ביה"ס לתורת המסחר בוויילנא קבלה תשובה על שאלתה מפי שר האוצר, כי תגש תיכף ומיד לפתיחת בית הספר. הועד המפקח על בית הספר נגש לעשות את ההכנות הדרושות, וישכור מעון לשלש המחלקות הראשונות ויבחר לדירקטור של ביה"ס מתוך 14 קנדיטים את ה' ג' א. חאטונצ'אוו ויחל לקבל כתבי בקשות מתלמידים. בשמונת הימים הראשונים לקבלת כתבי הבקשות נמסרו 357 בקשות, 338 מיהודים ותשעה עשר מנוצרים. עתה, כנראה, תתקיים נבואת כת המתונים בוויילנא, כי כל יהודי אשר יחפוץ להכנס אל ביה"ס, יהיה עליו להביא לו ממרחק תלמיד נוצרי, כשביל שלא יעלה מספר היהודים על הנוצרים. ככל אופן לא יוכלו כל מגישי הבקשה מן היהודים להכנס אל בית הספר, וע"כ יהיה עליהם כלם לעמוד למבחן של התחרות, וכל מי שיריעתו גדולה מוז של חברו יכנס; מלבד זה יהיה דין קדימה לתלמידים בני הסוחרים המשלמים מס המסחר; אתריהם יכנסו לתלמידים אחרים מתושבי וויילנא ואתריהם מערים אחרות. — לשכת המודיעין אשר לתלמידים הרוסים בדארמשטאדט מזכירה, כי היא נכונה להספיק לכל דורש את הדיעות הנחוצות על דבר סדר קבלת התלמידים אל בתוך הספר הגבוהים הטכניים באשכנז וע"ד סדר הלימודים ותנאי החיים באשכנז. עתה עלה שגר הלימוד בהפוליטכניקום בדארמשטאדט, ועל כל תלמיד מחוץ יהיה לשלם לפחות 100 מארק לחצי שנה ועוד 10 מארק דמי כניסה, תלמיד לתורת החימיה משלם 35 מארק לחצי שנה ("זמן") בעד השמוש בהלאבורטוריום. על כל תלמיד של מחלקת העלעקטרוטכניקא וכניקא לעבוד שנה אחת בבית חרושה, בכרי להתחנך במלאכתו. זמן הלימודים מתחיל בהפוליטכניקום ביום 15/10. האדרסה המודיעין היא, Darmstadt, Russische Akademische Tolstoi-Lesehalle — אגודת הברת הצרקה ליהודים בניוויארק פנתה בבקשה להחברות היהודיות בלונדון כי ישיחיתו מצדן, שהגולים מרוסיה ורומיניה הנוסעים לארצות הברית דרך לונדון לא יוכלו לניו-יארק, כי היהודים שם יושבים צפופים בנימו ופרנסתם קשה להם מאד. החברות בלונדון גלו דעתן על זה באספתן, כי הגולים מרוסיה ורומיניה הולכים מדעת עצמם לארצות הברית והן אינן יכולות להשיג עליהם ולדעת אנה יפנו ואנה ילכו. — המו"ל דעוואלד אשר הדפיס מכתבים גלויים, אשר עליהם מצוירים יהודים השוחטים ילדים נוצרים, נענש ע"פ בית המשפט בברלין לשבת ששה ירחים בבית הכלא בעון פגעו בכבוד הרת'הישראלית. — לרגלי השתללות ראשי העדה באודיסה החליט בית פקידות העיר לפנות בהצעתו לפני שר העיר למנות את ה' פ'ען לסגן הרב עד אשר תהיינה בחירות הרב. — ע"פ החלטת האינספקטור לבתי ספר לעם נסגרו באודיסה 22 חדרים אשר לא התנהגו ע"פ חקי ההיגיאנה. — אף כי בשנה הזאת היתה שנת בצורת לאכרים ולכורמים בארץ ישראל, הוכרחו בני תדרה לשלם מס המעשר 20% מתבואות אדמתם, ובני גדרה — 30% ובני זכרון יעקב — 80,000 פיאסטר (20,000 פר). האכרים בעצמם לא יוכלו לרון עם שתקיף מהם ומוכרחים לשלם ככל אשר ישימו עליהם, ורק החברה יק"א תוכל לעשות דבר לטובתם, אבל לעת עתה היא שוקטת על מכונה ואיננה עושה דבר.

צִיזָאָרִי לִזְמַנְנוּ.

בְּאַרְנֵעַ! גם זה הוא אחד מן הרבים אשר בעיני הבריות כבר עבר זמנם. עבר זמנו ובטל מן העולם, עד כי כמעט לא יעמוד בי רוח

הכתה המדינית שנצחה ברוב דעות. עכשו מושלים הריפובליקנים ועל פיהם יקום דבר. גם רוזפלד הוא תלוי בדעת הכת המושלת ולא יזין ממטבע שטבעה היא בהנהגת המדינה.

הריפובליקה של קולומביה נלחמת בווניוואילה. וויניוואילה טוענת, כי יש לה צעקה לגימא על שכנתה ולכן היא מוכרחת לצאת בחרב נגדה, ואולם באמת רק תואנה היא מבקשת. נשיא הריפובליקה הוויניוואילית חפץ לעשות לו שם בנבורים ולחזק את ממשלתו בארצו ולכן הוא יוצא למלחמה, הוא יודע, כי שנאה כבושה בין רבים מבני עמו ובין שכניהם בקולומביה, ובעיקר הדבר מושלים כעת בוויניוואילה הליברלים ובקולומביה מושלים הקלירקלים, ולפי זה מלחמה זו היא מעין ימלחמת מצוה. ואולם חוששים אנו, כי יעלה לממשלת וויניוואילה שכר ימצוה זו בהפסדה, שהרי ממשלת ארצות הברית באמריקה הצפונית, זו הריפובליקה הגדולה והכבירה, אומרת להתערב בדבר, והכל מודים, כי אם זו תניח ידה הקשה על המדינה הקטנה הזאת, אין מי שימחה בה.

מאורעות ומעשים.

בהפאקולטט ללמודי לשונות המזרח אשר בהאוניברסיטה בפטרבורג נמצאה מחלקה מיוחדת ללמודי לשונות עברית וערבית, ומספר התלמידים בה מעט תמיד; עתה כאשר הוגבל עוד יותר מספר התלמידים היהודים המתקבלים אל בתי הספר הגבוהים, ונוצרים אין בשנה זו אשר יתפצו להכנס אל מחלקה זרה לרוחם, צפויה סכנה לאותה המחלקה כי תתרוקן כלה מתלמידיה. ע"כ פנו עתה הפרופיסורים ללמודי לשונות המזרח בבקשה אל שר ההשכלה כי יתן הרשיון לקבל אל המחלקה הזאת ארבעה יהודים חוץ מן המנין הקצוב. — שר הפנים ושר האוצרות ברוסיה בארו, כי על יסוד הסעיף 53 מהלכות מסים קצובים אין לרדת לגבות מסי הממשלה מסכומי כסף הנשלחים לאיש ע"י הפוסטא. — הסינג באר, כי על יסוד הסעיף 1456 מהלכות עונשין האחריות לנהל את ספרי היחש כהוגן נוטלת על הרבנים וסגניהם, וכמו כן על גבאי בתי התפלות, ועל כל ערבוניה הנמצאה כספרי היחש נענשים כלם בעונש לא יותר מן 15 רובל; ואם הערבוניה נעשית כמתכוין, אז נענשים על יסוד הסעיף 362 כדון אנשים העושים זיוף בעיני משרה. — בעיר רוסטוב ע"ג דן קראה אגודת החיים לאספה, בכרי לרון על ההצעה אשר הגישו איוו מחבריהם להשתדל לפני השר הממונה על צבאות הון כי יתיר לאומנים יהודים לשבת בעיר רוסטוב ישיבת עראי שלשה ירחים. מגישי ההצעה נתנו טעם לה, כי מאז שנפחה עיר רוסטוב אל גליל צבאות הון ונאסרה בה הישיבה לאומנים יהודים נתדלדל המסחר בכגדים תפורים, כי באין די פועלים בכתבי העבודה לבגדים, לא יוכלו החיטים למלאות פקידות דורשיהם. אמנם נמצאו בעיר פועלים נוצרים, ואולם הם לא יצלו ע"פ רוב למלאכה, כי שכורים הם. אבל ההצעה לא יצאה לפעולות, כי החיטים והפועלים המוצאים פרנסתם בכתבי העבודה קמו נגדה מיראתם את ההתחרות מצד היהודים וידחיה ברוב דעות. — ביום 10/9 בקר קיסר אשכנז בעיר השרופה וויטניץ (פלך סובלאק) ויודיע להנשרפים, כי הקיסר ניקולי השני בראותו את פניו בדנציג מסר לו בשבילם 5000 רובל, ויתן את הכסף לשר המחוז לחלקם בין הניזוקים. אחרי כן התבונן אל כל מקומות השרפה, וישב בדרכו רוכב על סוס לפרוסיה. — ביום 10 לחדש הזה נפתח בקאווונא בייס פרטי לתורת המסחר בעל שש מחלקות. ביה"ס עומד ברשות המיניסטריים של האוצרות. — בבית המשפט באחת מערי הרינוס גער היושב כראש באחד העדים הנוצרים באמרו אליו: "התדמה כי הנך בבית כנסת של יהודים?" ראש האגודה המרכזית של האורחים כני דת משה קראו תגר על הדבר הזה לפני

הוא איננו יודע אותו הדבר, ה"נודע" ומה גם, ה"נודע למדי". אחרי שהדבר, "יודע", יודע הוא גם לו — דבר זה מובן מאליו, כי הוא הלא איש משכיל; והדבר בעצמו הן לא היה "יודע", אלמלא היה דבר אמת. זה הוא דרך ההניין המצוי אשר לכל צבוע המתהלל בהשכלה שאינה שלו, והוא הנותן יד לכל הנחה היוצאת בבטחה ובחופזה מפי כל נבל הבא לעשוק כבוד איש גדול ולבטלו מן העולם.

בישולו של איש גדול בכונה ידועה על פי השיטה המסוימה לבלתי, "שום אליו לב ביחוד", היא אחת ההמצאות הנתעבות שהמציאה לנו תקופת זמננו זאת, אשר בה יתאמר כל איש כי חובה מוטלת עליו אשר כל דבר הנתון לבני אדם לא יהיה זר לו, ולכן יתאמץ לחתוף בדרך העברה שמות ומלים מכל מקצוע ומקצוע שבשרה העבודה, שהם היו לפני זרים לכל מי שלא עסק בהם לשמה. ההמצאה הזאת היא הנותנת יד לכל נבלה הנעשית ביד אלה מן החכמים אשר מוחם רופף בהם ואשר אין בלבם בינה ואשר רק מקנאה יתנפלו על חכם. דרכם היא דרך המורים חצים משוחים ברעל ורמחים מתוך הסכך על העובר, בשעה שלא תקום רוח בהם לצאת לקראתו במלחמה גלויה, כנגד מלחמה כזאת אין כמעט עצה ותחבולה. יכול אתה לענות דבר, בשעה שחברך כותב טענותיו בספר, או בשעה שאחד מן החכמים טוען כנגדך כנלוי מעל פני הקתדרא, או בשעה שאדם בן אחריות בא וכותב וחותם בקורת נגדך במכתב-עתי העוסק לשמה בחכמה זו שאתה עוסק בה. אבל מה יכול אתה לעשות כנגד דברי בוז או תארים וכנויים הבאים כלאחר יד במודעות מלניראפיות על דבר הקונגרס, או כנגד רשימות קצרות אשר כעצם וראשונה יצאו מפי איזה דוצנט המבקש לעלות לגדולה ואיזה כתבן השולח את שורותיו למכתבי עתים שמע אותן מפיו, והוא רוצה להראות את חריפותו ואת בקיאותו, והרשימות ההן נפוצו יום אחד באלפי מכתבי-עתים ווורנאלים אשר בכל חלקי העולם? אמנם יודע אנכי היטב כי תועבות נאלצות כאלה אינן מוזיקת להאמת, ואולם את חיי העובד בשביל האמת יכולת הן למרר למדי, והדבר הזה לברו נצחון הוא בעיני אותן הנשמות המלאות צואה אשר קשנותן תהיה להן למבטח כי לא תראינה ולא תמצאנה, ועל כן יכולות הן לעשות כמעשה הרמש ולרדוף אחרי כל אדם גדול באין כל סכנה לנפשן, והיה להן הדבר הזה לשעשועים.

גם ביצוארי לומברו תתנקם עדת רמשים כותבים ומפמפטים זה שנים רבות על פי הכללים האמורים, אךן מחויב אני להודות למען האמת, כי מתרנו אני על הדבר הזה יותר מאשר יתרנו עליו הוא בעצמו. הרב בעצמו שומע תמיד את הדברים במנוחה ובמתינות ורוחו לא תהיה עליו. ורק אם תהיה הפגיעה פניעה רעה ומלאה רשע ביחוד, אז יתפלא וישאל: "איך אפוא אפשר הדבר להרגיש שנאה גדולה כל כך לאיש אשר פנים אל פנים אינם יודעים אותו?" ואולם בדרך כלל נתן רק תשובה אחת לכל עדת חורפיו, כי ישב דומם ובלי כל טינא בלב חקר גם את תכונת רוחם של אלה על פי יסודות מדעיים. הנה כן גלה את השרשים הפסיכולוגיים של המיוזניאי־מוס, היא השנאה לכל דבר חדש.

המנוחה הזאת היא אחת מתכונותיו היקרות אשר הפליאתני תמיד גם היא מיום ידעתי אותו. והיות הוה לא תמול הוא, אךן עלי להגביל את הדבר הזה: כי הנה זה שנים הרבה בטרם עוד אדעהו פנים אל פנים, ואנחנו כבר באנו בדברים איש עם אחיו וכבר היינו לרעים נאמנים זה ערן ועדנים. את ספריו המדעיים, וביחוד את ספרו L'Uomo

עוד להביא דבר בשמו, ובכל זאת מה נחמד אותו הפתגם אשר נתב לאמר: "כאשר גלה פיתגורס את חקו הידוע, הביא לאלהים מאה שורים לקרבן, מני או יחררו השורים בכל עת אשר יגולה דבר-אמת חדש".

אבל לו רק יחררו! ואולם זאת היא הרעה כי גם ננח ינחיו וגם פגע יפגעו, ובזאת לא שונים הימים עתה מן הימים הרחוקים, ימי המשל, בעוד פיתגורס חי, מתי אפוא יבוא היום וכא אורפיוס חדש, אשר תשמע כל חיה את לשונו, והוא בפיו הדובר שירים יבשר באזני בעלי הקרנים, כי חרל זה כבר המנהג לזכות קרבנות בהמון רב בהגלות דברי אמת חדשים? אולי תנוח אז כל הבהמה מועפה, ולא תהיה עוד סכנה לגלות דברי אמת חדשים.

ואולם גם בהיות ככל הדבר הזה, והיתה גם או עבודת החוקר עבודה שאין מתירתודה בצדה. בני האדם מתנגדים לאיש הבא לעקור מלבם דעה מוטעת, יותר משהם מתנגדים כשבא איש לעקור מפייהם שן רעועה. כל הבריות שבעולם, מן הסם המתנפל אל תוך המנורה הנוערת ועד העופות הנוסעים אשר לעת המסע ינפצו חלליהם לאלפים אל סלעי חוף ניו-יורק, ששם, "החופש המאיר לארץ", — כל אלה שואפים על פי איזו נטיה טבעית אל האור, ורק האדם לבדו יחרר לאחור בהגלות לעיניו אורות גדולים אשר לא הסכין בהם, המבקש את האמת והמוצא את האמת, שניהם כאחד שנואים בעיני בני האדם, ואם בכל אלה ישא איש כזה ויסבול ולא יעזוב את דגלו מידו, והיה גם זה לאות כי יד נעלמה היא הדוחפת אותנו, והיא הנוגשת בבן אדם לעשות מעשים אשר לו ולנפשו יביאו רעות רבות ואשר רק לבני המין כלו יביאו ותועלת.

כאחד מן הימים האחרונים היה באמשטרדם הקונגרס לחוקרי האנתרופולוגיה ביחוסה למושעים, יוצר התורה החדשה הזאת, הפרופיסור ציזארי לומברו מעיר טורין, היה בעצמו בין הנאספים ויבאר את יסודות תורתו באזני השומעים, אךן רגש מכאיב ומעורר צחוק גם יחד יתעורר בלב כל מבין, בראותו את האופן אשר בחרו להם רוב מכתבי-העתים, וביחוד כאשכננו, כבואם לדון בדבר הזה. המודיעים כאיש אחד כלם עשו את עצמם כאלו היה דבר להם עם איש אשר אין לשום אליו לב ביחוד, "איש אשר אין לשום אליו לב ביחוד" — זה הוא אופן מיוחד אשר בו ישתמשו לפעמים הסופרים בכונה ידועה ובשיטה מסוימה בכל פרטיה, את האיש, אשר אין לשום אליו לב ביחוד, מחויב הסופר להזכיר תמיד בסגנון של לעג ובפסקי טעמים שאינם מעידים על נתינת כבוד הרבה. את שם איש כזה אין להביא בלי איזה שם תואר, בכדי להזכיר את הקורא כי דבר לו עתה עם איש אשר היה לצחוק ואשר כדאי הוא ללעג לו מעט ולבוז לו בלב. כשמדברים באיש כזה אומרים: פלוני-בן-פלוני, המפורסם, או: פלוני-בן-פלוני, "הידוע"; הנה בא זה "עוד הפעם" בשיטתו, "הידועה למדי" בכדי, "להראות העמים והשרים את יפיה"; השיטה הזאת הנה זה "בא יומה" עתה ולא תוסיף עוד להרגיזו. מלת "הידוע", עם תולדותיה: "כידוע" וגם: "הידוע למדי", נוטלת בכלל מקום בראש ברצונות המוסריות האלה הנעשות לעיני השמש, בודון ובפקחות של נבל משתמשים במלה זו בכונה קודם למעשה, בכדי למצוא על פיה מסלות אל המדות היותר מגונות שבלב ההמון, המלה "כידוע" פושרת את המלשין רע הלב מן ההכרח להביא את ומופת לדבריו, ונותנת לו למפרע בעיני הקורא השוטה חוקה על אמונה שאין להרהר אחריה. הקורא הלז לא על נקלה יודה לעצמו כי

עליונים ותמימים בשעפי הנער
 ידדו תובים ומאירות פניהם;
 ולדרךם יתפנו אל ילדי הוהר!
 לא ידעו מה מטה לא יפנו אחריהם.

ולמטה בתהומות ים נזרא אין שפה
 נטבעים אחיהם ושוקעים במצולה —
 ולאחור לו פנו, או ראו, כי רפה
 זה שמש תקנתם ונקרה אפלה.
 בן ציון.

מאגדות החיים.

(ציורים ורשימות).

א.
 ציין נזבל.

היה היה יצור נפלא על הארץ, ילדה רכה ונעימה בת שש עשרה שנה, אשר עיניה היו שחורות וגדולות ואשהחיים ומשובת הילדות התלקחו בהן עד להפליא, אשר פניה נראו כארנ חכליל שושנים עם לבנת השלג, אשר גלגלתה היתה עשופה תחלי-משי רכים, מוזהבים וארוכים עד מאד, אשר צוארה הוך והנחמד דמה לצואר השלך וכל יצורי גוה ותנועותיה הפיקו קסם, רוך ועליצות אשר אין לתאר אותם ואשר אין להביע אותם.

וכל היום התעופפה הילדה כצפור דרוור עליוה וצוהלת בבית הוריה, ותצפץ ותצחק ותריע משוב לב ומשפעת חיים וילדות, ותאצל מקסמה ומנעמה על כל דבר אשר נגעה אליו ועל כל איש אשר בא בקרבתה.

והכל עלו ויצהל ויאור ממגע ידה, מצלצול קולה, ממצהלות צחקה...

והבריות העלובות המתגוללות בכצת החיים ונאנקות ומתנוששות אשה ברעותה בגלל פרוסת לחם ומלוא הפה אויר, כאשר היו רואות אותה בעליצותה ושובבותה, בחמדתה וקסמיה, היה לבם המר והקשה מתמלא רוך נעים ועדן ענוג, ועל פניהם הכחשים והדלים מעצר עני ורעה נראה צחוק מפיק זיו ונהרה.

ואף גם הבריות אשר התגאלו בטמאת החיים וחלאתם, כאשר נראתה לפניהן הילדה בוהר כל צניעותה ונעוריה ותמתה, היו מרנישות זרם אור בהיר ושובב מתפרץ אל תוך נפשם האפלה, המכסה בטמאת האהבה איש איש לעצמו...

וליצור החמדה הנעים והפורח הזה ארכו במסתרים שתי עינים קודחות ובווערות, אשר בלעו כבלי חק כל ועוועו וכל תנודה אשר לו ואשר שאפו בצמאון לזהט את כל חמודותיו ומנעמיו הרעננים. איש, אשר נפשו כבר החלה להיות קהה משפעת תענוגות התאווה הרבות, אשר טעם, השתוקק להחיות את חושיי היבשים על פי זרם

"bianco e l'Uomo di Colore" ואת קונטרסיו על דבר מחלת הפלאנרא, היא המחלה השוררת בקרב ההמון באיטליה הצפונית לרגלי הרעב והפורעניות השונות, קראתי עוד בהיותי סטודנט לחכמת הרפואה ואהי משתאה אליהם. ספרו "Uomo di Genio", שהוא מצבת זכרון אשר תעמוד לעולם, בא לידי על פי מקרה מיוחד. על אדות הספר הזה לא ידעתי ולא שמעתי דבר, כי מחוץ לגבולות איטליה התעקשו סופרינו בסכלות שאין למעלה ממנו וישמרו מחסום לפיהם מבלתי דבר בו למטוב ועד רע. או קרה מקרה כי איש לוקסמבורני התועה בחיים, והוא יושב במילאנדיה ועוסק במלאכת סופרים, העתיק את ספרי "פרדוכסים" ללשון איטלקית בשביל בית הוצאת הספרים של האחים דימולרה, ובאותו זמן העתיק גם את ספרו של לומברוו "Uomo di Genio", ללשון אשכנזית בשביל הביבליותרקה האוניברסלית של רקלם. והנה מה שנמצא על פי רוב אצל אנשים נודדים היודעים לשונות אחדות, מצאנו גם אצל המעתיק שלנו, כי ידע את הלשון האשכנזית והאיטלקית היטב, ואולם בהשתמשו בהן למלאכת סופרים ירדו הלשונות האלה בפיו עד לאותה מדרגה שהיו עקין ורגון המצוי לרוב אצל המשרתים החשובים שבבתי מלון ואצל האנשים המולכים את האורחים הורים ברחובות ערים נכריות להראותם את כל אשר יראה. ההעתקות היו גרועות עד למאד. אמנם מה שחטא האיש בהעתיקו את ה"פרדוכסים" אשר לי, כבר מחלתי וסלחתי לו זה מאז. ואולם את אשר השחית את ספרו של לומברוו, וזשעניע אונר אירווינג (כך שם הספר בהעתקתו האשכנזית), אותה לא אוכל לשכוח לו. אבל לא בודון עשה האיש את הרע. הספר, אשר ערב את לבו לנשת אליו במלאכתו, מלא גם אותו התלהבות והתפעלות הרבה מאד, ובמכתביו אשר כתב אלי הרבה להלל את הספר בתהלות נמרצות כל כך, עד כי בקשתיו לשלוח אותו אלי. ככה בא הספר הנפלא ההוא לידי. והספר עשה עלי רושם חזק ואדיר ועצום, כאשר יעשה גם על כל איש אשר תלמודו בידו ואשר יגש אליו בלי טינא בלב. אכן לא בכל מקום הכריע אותי. בספרים אחרים, אשר בהם נשאתי ונתתי על דבר היחס אשר בין כשרון הרוח ובין השגעון, הייתי מוכרח להתנגד לדעותיו של לומברוו גם באיזו ענינים ממשיים. וגם לא נעלם ממני כי לא בכל עת עלתה בידו לברר על פי בקורת נאמנה את משפט המעשים שהוא מביא. ואולם כל דף ודף מן הספר הגדול ההוא עורר אותי על פי רעיונותיו המציצים כבדקים, על פי סדרם החדש של הדברים הנודעים זה מכבר, על פי הוכחותיו המפליאות, על פי משפטי ועל פי השערותיו והנחותיו, וכל אלה הולידו בי המון מחשבות אשר לא תחדלנה מעשות פרי עד יומי האחרון.

(פיף יבוא).

מאקס נורדוי.

בְּעֶרְבִי.

עֲרַפְלֵי טַהַר יִדְדוּ בְּעֶדְרָה
 רְחֵלִים לְבָנֹת בְּפִאֲתֵי עֲרֻבוֹת;
 וְשִׁמְשׁ עֲרָבִים קִשְׁרֵת בְּהַדָּר
 זֶר זָרֵב לְרֵאשִׁים עִם אֲבְנֵי לְהַבּוֹת.

לחכות עד אשר ישאלו את פיה. אבל בשוח אני כי יהסכמה' הזאת לא תאחר לבוא!...

ואמנם כדבר הזה בן היה. החלטת ההורים לא מצאה כל מעצור וכל מאון בדברם אל בתם.

הנערה היתה רחוקה מדעת העולם והבריות, ותבצר ממנה להבין את תכונת הדבר אשר ישאלו ממנה, ואת משפט האיש אשר עליה לבוא עמו במסורת ברית עולם. שפעת הנונה והאורה, אשר מלאה את נפשה הזכה והתמימה על כל גדותיה, פרצה ותשטוף ותכס גם את העולם ואת כל מלואו. כל הבריות לא היו בעיניה בלתי אם חזונות ורחשי לבה היא, עד כי לא ידעה עד מה כי יש רעה בעולם, ולכן כאשר שאלו אבותיה את פיה אם חפצה היא להיות לכלה לא הביאה אותה השאלה הזאת בלתי אם לידי השתובבות וצהלת רוח בכלי קץ. הרעיון כי ילדה קטנה כמות היתה לכלה, היה בעיניה זר עד מאד ומעורר שחוק, עד כי כל היום לא חדלה מפוזר ומהצחיל את קולה בצחוק שובב: 'אני כלה! אני כלה!' - אבל 'לא' לא אמרה. הקסם המיוחד האצור במלה 'כלה' גרה את הושיה בה עד מאד. רטט קל אשר לא ידעה מה הוא, רנש נעלם אשר לא הבינה משפטו מלא לפתע פתאם את לבה נעימות ויעוררהו להכות בחזקה... כל נפשה הרכה החלה פתאם לקלות לדברי-מה, לחוש צמאון נעים ושאיפה לא ברורה...

וברנש אשר כזה היתה לכלה וכן נכנסה לחפה.

כל הימים אשר היתה לכלה ועד בוא יום חתונתה היתה כשפורה. זרם הרשמים החדשים, אשר נתך עליה פתאם, הכרית כליל את בינתה ואת דעתה אשר זה עתה החלו להתפתח. בינתה וחושיה הרכים נבלעו משפעת היפעה והברק, הוזהר והשעשועים אשר השפיע עליה האיש הנועד לה, אשר היא בעיניה לא ראתה בו בלתי אם איש הדור ומגוהץ אשר ראש כל חפצו הוא להמציא לה ענן ונחת רוח הרבה.

ואולם כמעט עבר יום החתונה, והיא באה לגור אל ביתו, ותחש פתאם כי סור יסור מעליה שכרונה. והיא שומעת פתאם דברים רבים חדשים, אשר לא עלה על לבה מעודה כי יש כאלה בעולם. משפטת בעת הראשונה היה כמשפט צפור הרדור אשר זה עתה נלכדה ותסגר בכלוב, והיא מקשקשת בכנפיה אל קירות כלאה הצר ואיננה יכולה להבין, מה המעשה אשר נעשה עמה ומדוע לא תוכל לשוטט לרחצה כאות נפשה תחת השמים כאשר הסכינה, עד אשר תוכה סוף סוף ברבות הימים כי חפשה שרד ממנה לנצח.

כתאורה אשר נבצרה ממנה לכבוש אותה, החלה להביט בפני אישה ותתאמץ לברר לנפשה את משפט כל שרשטוט וכל תנועה בדם ובצמאון כביר ספנה את כל מלה ואת כל הגה אשר יצאו מפיו, למען תעמוד על משפטו ותכונת רוחו. - מדוע צלצול קולו יבש ככה ואיננו נעים לאון? מדוע לא יצחק לעולם? מדוע מבט עיניו נוקב כה. והוא קר תמיד? ואם היא צוחקת וצוהלת, מדוע זה יתקדרו ויתעותו רשמי פניו ובקול מנסר את שרירי-השמע הוא שואל מאתה כי תחדל ממעשי ילדות אשר אינם נאים לאשה נשואה?...

אשה נשואה! מה זאת? מה משפט המלים האיננות האלה? במה כחן גדול להכשיר את הלחץ, ואת הרחק אשר הוא לוחץ ודוחק אותה ואת האסור אשר הוא אוסר עליה לבלתי לכת אל כל אשר תחפץ, ולבלתי ראות את פני כל אשר תחפץ ולבלתי עשות את כל

החיים הענונים האלה, אשר זה עתה החלו להשתפך ולהציץ בעצם היפעה והוזהר אשר לטל הילדות. שנות האיש הזה היו כארבעים. קומתו היתה גבוהה מעט ממדת האנשים התיכונים, פניו היו דוממים וקופאים בשרשטוטיהם, עיניו היו שחופות מפיקות ברק קר ותאוה בלי חק. על גלגלתו המוקרחת התבורדרו שערות צהובות לבנות אחרות וכל תנועותיו היו שקולות וקצובות, כאיש אשר ירא לבזבו אף נדנוד אחד לבטלה.

ומראה האיש ומהלכו ומעמדו ומבטו ומדברו ותנועותיו העירו עליו כי מנעו ומשאו עם העולם אשר מחוצה לו ועם הבריות אשר מחוצה לו היו דומים למנע ומשא של הטורף אל הטרף, של השממית אל הזכוב; כל העולם ואשר בו לא נבראו בלתי אם להיות לכלי שרת לחושי ולתועלת לנפשו, והדבר אשר לא יביא ולו תענונות ותועלת היה בעיניו כלא היה.

המחשבה האחת והרגש האחד אשר העסיקו את מוחו ואת לבו היו כלולים בדבר האחד: איך אפוא יפיק מבני האדם את התענונות ואת התועלת לנפשו עד קצה המדה אשר יכול איש להפיק מהם?

ובחירת האמצעים והמכשירים, אשר היו דרושים לו למען ישיג את המטרה הזאת, לא הטרידה אותו הרבה. את האמצעים והמכשירים האלה היה מעריך רק על פי המדה אשר היו מובילים אל המטרה בכפחה גדולה ואם לא היתה כרוכה אחריהם סכנה לנפשו - זולת זאת לא דקדק בהם עד מה.

ובתתו את עיניו בילדה ההיא ידע היטב כי לא יאותו הוריה לתתה לו לרצונם, ולו גם ישקול על ידם מלוא ביתם זהב, ולכן נמר בלבו לבוא עליהם בעקיפים ולא לץ אותם בתחבולות עקלתון נמרצות למלא את חפצו.

והדבר הזה עלה בידו על נקלה.

ידע ידע כי בימים האחרונים ירד אבי הנערה ממצבו ועסקיו התמוטטו עד מאד, עד כי אין לאל ידו לשלם את חובותיו לנושיו הדוחקים אותו ומאזימים עליו לרדת לנכסיו, ולכן קנה בסתר על פי סרסור נוכח ובעל-מומנות את כל שמרי החוב אשר בידי הנושים ההם, ואת יד הסרסור מלא לבוא לפני אבות הנערה ולהציע לפניהם לאמר: אם חפצים הם להיות מנשלים ומנקשים מתוך ביתם ומכל אשר להם, או אם יש עם לבם להציל את נפשם בתחם לו את בתם. והמענה אשר הביא לו השליח בפעם הראשונה היה דבר התמרמרות וחרפות וקצף אין קצה.

ואולם לבו לא נפל עליו, כי ידע אל נכון אשר סוף סוף ישיג את מאוייו וצידו מידו לא ימלט.

ושליחו הסרסור החל להתמיד להראות את פני הוריה ולתת בהם את עיניו הקטנות הרצות בלי חשך רוץ ושוב בתוך חוריהן, ודבריו אשר היו בראשונה דברי חנף וחלקים ורכים מחמאות החלו להיות דברים קשים ודוחקים יותר ויותר, עד אשר צלחה לו להציל לאחרונה מפייהם את המלה אשר אליה קוה.

נצחנה! מהר הסרסור לבשר את שולחו, ועיניו הקטנות התניצצו ותתרוצצנה בחפזון נמרץ במאורותיהן ועל שפתיו הקמוטות והדלות התפתל לעג מרמה נרהב. יהוקנים נאותו לנו; עתה אין לנו בלתי אם עוד הסכמת הבת, ככל אשר הואילו האנשים להגיד לי, בבקשם אותי

בְּקִרְתִּי.

הַזְמִיר.

לכל זמן: דור דור ודורשיו, דור דור וספריו.

יש לך ספר, שהיה יקר וחשוב מאד בשעתו. קוראיו הרבים התענגו על דבריו, וכל פה הגיד תהלתו; והנה עבר זמנו ובטל ערכו יהיה כלל היה.

ויש לך ספר „נפל“, שעלה עליו הגורל לראות אור לאחר זמן, והרי הוא דומה כישן-נושן בצאתו מתחת מכבש הרפוס, ובשעה שנולד הוא נחשב כבר כמתים. והספר הזה בעצמו, לו יצא בזמן יותר מוקדם מעט או הרבה, אז היה קונה לו שם טוב ומחברו היה נחל כבוד סופרים; ורק מכיון שבא לעולם באיחור זמן, אינו תופס מקום כלל מתחלת ברייתו והרי הוא כאלו לא נוצר.

אחד הספרים מן המין האחרון הזה הוא קובץ-השירים הקטן של „הזמיר“ אשר לפנינו*.

היו ימים לספרותנו אשר שירים כמו אלה נחשבו לסוג המובנים והמשובחים, ואולי גם למין היפה והמובחר. ולו יצא ספר-שירים כזה לא בשנת תרס"א, כי אם לפני שלשים או גם עשרים שנה, היתה השעה משחקת לו וקהל הקוראים היה מוצא בו ברכה.

היו ימים לספרותנו אשר בעל „שירי תפארת“ נחשב לענק בעולם המשוררים, ואד"ם הכהן היה הכהן הגדול בהיכל השירה, סמל של משורר נשגב וגדול מאד, אשר משוררי דורו התאמצו בכל כחם לחקות את „בת-שירתו“ בכל דרכיה, לא רק בקוננה „מיכל דמעה“, כי אם גם בזמרה על „דל מבין“—ומי לא הוציא בימים ההם את רוחו בשירים וחרוזים?

אז, בימים „הטובים“ ההם, היתה עת „הזמיר“, ולו הופיע בזמנו, היו מכינים גם למשוררו כסא כבוד בתוך שאר „המשוררים הנשגבים“. ועתה? עתה עבר זמנו. כי הנה ימים רעים באים למשוררינו ממין זה. הומנים נשתנו ועמם גם טעמם של „טובי“ הקוראים. בתוך קהל הקוראים התמימים, שאינם מפונקים ביותר וכולעים לתיאבון כל מיני מזונות ו„מטעמים“ אשר יושמו לפניהם, נתרכו בזמננו קוראים מבינים, בעלי טעם יותר משובח, היודעים היטב כי „מליץ“ ו„משורר“ אינם כלל שמות נרדפים, ולא כל חורו חרוזים הרוצה ליטול שם בא ונטל. הקוראים המבינים האלה לא יסתפקו עוד ב„מליצה מדברתי בלבד, והרי הם באים בתביעות אחרות ודורשים מאת המשוררים, תחת אמרות נשנבות ושברי פראצות נמלצות, רעיונות שלמים וברורים מובעים בדיוק נכון, בלי הפרזה כל שהיא על המדה הדרושה ובלו „סרה עודף“ של חרוזים ומבטאים, או גם מלים ואותיות קלות מיותרות, ומחודדים באותו דבר שמיר הראוי לשם רוח השירה באמת. כאלה וכאלה הם דורשים ונזורים „גורות“, שאין רוב הצבור של „המשוררים“ המליצים יכולים לעמוד בהן.

ובפני תביעות קשות כאלה אינו יכול לעמוד בעל „הזמיר“ אשר לפנינו כלל וכלל.

„עבר זמנו“—זה הוא משפט קשה, ואולם משפט נאמן, שיוציא על „הזמיר“ כל קורא מבין שלא יחסר לו, לפי המבטא המליצי הרגיל, חך טועם.

אשר תתפני? האמנם היא כולה שלו? האמנם גם צחקה וגם מדברה וגם מבטה — הכל, הכל שלו. ולה לנפשה לא נשאר דבר? האמנם? האמנם?...

ובאחד הלילות, כאשר ישב לפניו ויציק לה ויענה אותה כמשפטו, על דבר אשר נועזה להאיר את פניה אל אחד ממפריה ולהתלוצץ באונו על נשואי הילדות אשר היו לה, והיא ישבה דומם ותבחן כמשפטה את תנועות פניו ומבט עיניו ותקשב אל הד קולו אשר נדמה לה כשריקת עץ ברנע היות עליו המשור, או נתרה פתאם ממקומה והיא כלה רועדת ולבנה כשיר. מה שהיה לה עד עתה נבואת לב ופחד שלא מדעה, התברר לפניו לפתע פתאם כרוך נמור ומוחלט.

ברגע ההוא גלתה בתוך עיניו הדוממות והשוממות את כל הרעבון אשר לטמאת רוחו, את כל התהום החשכה והזעומה אשר להות-נפשו השוקקה.

היא נוכחה פתאם כי אין לאיש הזה בעולמו בלתי אם אהבתו לעצמו, אהבה רעבה וטורפת המוצצת מתוך הבריות את כל אשר בהן להנאתו ולתענוגיו, כשממית המוצצת את הזכוכ וזורקת אותו אחרי כן כאשר תורק. גם היא איננה בעיניו בלתי אם זכוכ אשר אותה ימוצץ להנאתו כאות נפשו!...

לא לנפש חיה בעלת רגשות ומחשבות יחשוב אותה, אשר לה מאויים ונמיות ורצון, כי אם לכלי אשר אין בו רוח חיים, לכלי צעצועים אשר כל תכליתו איננה בלתי אם לשעשע אותו!...

היהיה כדבר הזה? היהיה?...

ואז השעה כי כל נפשה מתקוממת אל העריצות הזאת וכל עורק ועורק אשר בה מתפרץ מפני העול אשר הטילו על צוארה ומפני העבותות אשר אסרו בהם את חייה עד יומה האחרון.

חפש! חפש!

ובקול רועד ובפה מלא השמיעה אותו כי מן הרגע הזה והלאה היא נפרדת מעמו ושבה לבית הוריה!.

לבית הוריה? — ככה סגן מבין שניו בשחק-קלסה את דברו — הטרים תדעי כי אין להוריך כל בית ורק בחסדי הם יושבים כאשר הם יושבים? הטרים תדעי כי כל אשר להם — לי הוא, ואם תתקשי ותלכי עמי קרי, אז אשלח מחר את כלבי, את הסרסור אשר לי והוא יעשה את כל אשר אמצא לנכון לעשות? לכי להוריך למען יורוך, כי לי את ואין לך כל מפלט ממני! לכי לך!...

הדברים האלה [עם לעגם הדוקר והמכאיב הממו אותה כרעם ויהרסו רגע אחד את כל חררי לבה ואת כל הפצה לחיות ולהיות בעולם. הוריה היקרים אשר ככה אהבה אותם, מכרוה לאיש הזה, לבעבור יקימו את ביתם הנופל! ... ובשלחה את שתי ידיה ותתפוש בראשה, פירצה פן יתפוצץ מעקת הרעיון האיום הזה, או התפרצה החוצה ותעלם בתוך החשכה!...

* * *

מקץ שלשת ימים בבקר משוה הדגנים מתוך הנחל דוממה, קרה -- ומתה. כאשר השכיבו אותה על מצע הרשא הרך אז נתכו על פניה החורים שפעת נגהות ואורות, אשר יצקה עליה השמש, כמו הפצה השמש לעורר בנשיקות זהרה את החיים הרעננים האלה אשר נדמו בלא עת.

י"ל ברו כוביץ.

הנה לפנינו השיר הראשון, "השמש".
נקח לנו לדוגמא את החרוזים הראשונים:
יאדמו יפוו פאתי ריקע
וחדשה כנשר שמש תופיע,
שלמת אורה תפרוש על כל אפסים.
על חוג השמים תדרוך בחיל
ובשרביט אשה תנים צללי ליל
ולכל רחבי ארץ תשלח קרנים.

האמנם לא תרגישו בכל, "התמונה" הזאת איוו שבלונה עתיקה והעלאת נרה שכבר היתה לורא? זהו הרושם בכלל, ובפרטי החרוזים הללו נוח לו להמשורר" שלא יבדקם הקורא ולא יקפיד ולא ידקדק הרבה בפשוטם ובמשמעם, שאם יבוא לבדוק ולדקדק, ימצא לפניו דבר שכלו מוקשה. האם אפשר, למשל, להגיד, וחדשה כנשר שמש תופיע? המשורר יאמר: "תתחדש כנשר נעוריקי, ואולם לא, חדשה כנשר"; או איך תמצא חן בעיניכם התמונה, "על חוג השמים תדרוך בחיל ובשרביט אשה תנים צללי ליל"? האמנם לא חלי ולא מרגיש המשורר שלפניו כי בשעה שהשמש, "על חוג השמים תדרוך בחיל" כבר נסו או "צללי ליל" ואין לה עוד להגים אותם, "בשרביט אשה"? התחפצו לדעת עוד גם את תוכן "הרעיון" הצפון בשיר "השמש"? מובן הדבר כי תוכו רצוף, "תוכחת מוסר", והנמשל הוא, "בן-אדם": הנה השמש תעלה מעלה עד לב שמים ואהרי כן, "ברדתה — ארץ תשתהו אפים", ובמקום השמש-הירח, "יקר יתהלך על שפירי ריקע"; ובכן "בני אדם כלכם מוסר נא (לשון בקשה!) קחו, פחזותכם וגאונכם אפוא תזנהו", כי כן ירד חיש נם הנבר ממרום שבתו ובמקומו יעלה רעהו, אשר גם הוא, "טובו לא יחיל נצה, יתחולל רוח ויפיצו קצצה" (מקרא מלא: "והפיץ קצח!"). אבל מה יתאונן אדם חי? הנה ממחרת היום עוד הפעם, "האח, בנאונה השמש שם תעל"; ובכן, "הנחם בך-אדם, הרף מדאנה וכו' קוה כי עוד שמשך תשוב לזרח".

הכל כמו שימצא המבקש בספרי "שבת מוסר" למיניהם.

ואם מעט לכם, "השמש", הרי לפניכם החלתו של השיר השני "אצבע אלהים":

אל שניא כח וגרל עליליה,
במשפט וצדק תשפוט כל נבר,
מעין החכמה ומקור כל תושיה,
מעוז הנך לרל, תקוה ושבר
לעני ורך, לשותה עולתה (?),
לעשוק לרצוץ, עזרה בצרתה.

ריח ישן נושן מעט-ריח, "שירי תפארת" למיניהם עולה פתאם באפנו, ואל תאמרו כי רק כל "ההתהלכות" קשות אצל משוררנו. הא לכם דוגמא מסוף השיר, "שועת כת ציון":

ופנת יקרת תהי או ירושלים,
אליה ינהרו מכל אפסים,
אחינו החררים לכבוד אמנתם,
לכבוד האומה וקדושת תורתם,
ובשם אלהי אמת או יחד נרגלה
לאמנת אומן נגברה סלה.

כן... סלה!

או סופו של השיר "עברי אנכי":
עברי אנכי—בשם זה אתפארה,
לא אמירנו על (?) כל חמדת עינים,
אף נצח באמונה לו אשארה,
כי הוא תפארתי על דרכי בחיים;
את שם זה אשא כנור (כציוץ?) על מצה
ובאמון צדק אשאר לו נצה.

לא נבוא לדרוש מאת ה' מירסקי, שיבאר לנו את ההבדל בין "אף נצח באמונה לו אשארה" ובין "ובאמון צדק אשאר לו נצה", וכיוצא באלה. גם לא נטיל ספק בכונתו הרצויה ולא נחשדהו חלילה שהדברים לא יצאו מלבו. אבל אף בזה אין ספק שרוח הלאומיות הכשרה, המרחפת על הדברים, אינה דיה עוד להכשיר את "המליץ" למלאכת השירה.

בספר "הומיר" יש גם שלשה שירים מתורגמים מאת שיללער. ואת האמת עלינו להגיד כי יפה כחו של משוררנו במלאכת התרגום מאשר בשירים מקוריים. ואולם הכח הזה יספיק יותר לדברים קלים כמו "חלוקת הארץ", ובכוא המתרגם לנסות כחו בדבר קשה, כמו "על מות לבן", יצרו צעדיו. ולפעמים יקלקל המתרגם את פני השיר, לא מחסרון מלים או מבטאים הדרושים, כי אם מאשר יחסר לו טעם המדה. הנה דוגמא קטנה: "ברמי עלומיו קדמו השבר טרם נס לחו, טרם עיניו כהו" (עי' 49). המליצה "טרם נס לחו, טרם עיניו כהו" תחליש מאד את הרושם ואין פה מקומה; ואם נעייץ בהמקור (שנדפס בצד התרגום) נוכח באמת כי לא במשורר האשכנזי האשמה ורק המתרגם העברי הוסיף "נופך" משלו.

בהערה אחת, בדברו על גדל ערך טעמי המקרא יאמר בעל "הומיר" ברוח ענוה יתרה כדברים האלה: "אם יתעוררו איזה סופרים על ידי לצאת בעקבותי ולהחיות את רוח המליצה בשפת קדש תחת השירים הריקים והשדופים, אשר תחרשנה אזנינו לשמעם יום יום מפי משוררינו הצעירים וכו', אם ישימו כל אלה אל לבם ועזבו את מלאכת החקוי, אשר לא לכבוד ולתפארת היא להם ולעמנו ולשפתנו ושבו אל חיק אמנו הזקנה להתעלם בחברתה והיה זה שכרי". אין בדעתי לתבוע מה' מירסקי את עלכון משוררינו הצעירים; אבל ידע נא כי מוס שבו אמר הפעם לחבריו. אמנם אינני יודע אם שיריו "שדופים", ואולם "ריקים" חס בלי כל ספק, וגם "מלאכת החקוי" ניכרת בהם, חקוי לא ל"לדי נכרים", כי אם לשירי ישראל עתיקים, שכבר פנ טעמם וזמנם עבר.

לשוא יקרא בעל "הומיר" לסופרים שיתעוררו, "לצאת בעקבותי ולהחיות את רוח המליצה בשפת קדש על פי דרכו". זמן "הומיר" עבר ולא ישיבהו עוד גם איש "מחיה" כמוהו.

שׁוֹפֵר

פֵּילִיטוֹן

הַהִיר בַּל־אֶת־עֵשָׂה.

ימים רבים ישב הרב מטעם הממשלה, הארון אברהם עקמן, שלו ושאנן על כסא כבודו בעיר המחוז קרוטובה. העשירים החזיקו בו ויתנו לו שכרו ביד רחבה מקופת מכס הכשר ומתנות הגונות מ"לחם אביונים" ומ"מעות חטים", כי ידע "הרב" לכבד עשירים ולהפיק מהם רצון. וגם שר השוטרים איבנצוב משך אותו חסד, כי בו בטח אשר לא יעשה מרדה...

אמנם גם בין הרבנים הרוחניים הממונים על ההוראה, ואפילו בין המחמירים, לא נמצא מהמיר כאותו הרב מטעם הממשלה, לא לבד בדבר שיש בו חשש איסור על פי חקי המלכות, כי גם בדבר שאין ההיתר שלו מפורש לא ערב את לבו להקל, כלל היה בירו: "שב ואל-תעשה עדיף", ואם מאיזה טעם לא היה יכול להתמיר מדעתו, אז פנה בשאלתו אל שר השוטרים וישתדל לפניו לפסוק לחומרא. כי סגולה נפלאה היתה לרב מטעם הזה להראות צד מרפה גם בכל דבר כשר, ועל כן לא נפלא, אם בקרוטובה נאסרו מטעם שר השוטרים דברים שבכל ערי-המדינה נוהגים בהם היתר.

ולא מרוע לב עשה אברהם עקמן הרב כזאת, כי אם מיראה פן תופר שלותו רגע, פן ידרשו ממנו דין וחשבון והוא יהיה אנוס להגויע את מוחו למצוא תשובה. "אסור!" והוא תמיד שוקט ובוטה.

וביחוד הרבה "הרב" להתמיר משעה שהחל להשתדל להשיג את אות הכבוד "בעד חריצות". אל אות הכבוד הזה נשא את נפשו זה מאז ותמיד הגה בו, תמיד העלה על לבו את הכבוד והגדולה והתפארת אשר ינחל, בעת אשר יציין אות הזהב על בגדו נגד כל הקהל — ואיך לא יחרד לבו עתה, כאשר קרבה העת להשיג את האיריאל הנכון לקראתו? עתה עליו לשום עיניו על דרכו בוהרות יתירה.

ואולם בימים האחרונים הופרה שלותו, והמפיר את השלוה היה — הציוניות.

בראשונה אמר לעמוד מנגד לכל התנועה. "יעשו להם מה שיעשו ואנכי אעשה את עצמי כלא יודע וכלא שומע" — בן חשב הרב בלב. אבל שמועה שמע כי בקהלות רבות בוחרים דוקא דוקטורים ציוניים ל"רבני מטעם", וירא מאד פן יחוקו אנשי הכת הזאת גם בקרוטובה ויבקשו להם גם הם רב מחברתם. — ובכן אפוא טוב להתקרב אל האנשים האלה — עלה על לב הרב — אהיה נא גם אנכי כאחד מהם. מה לא יעשה האדם בשביל פרנסתו?... ומלבד זאת הציוניות איננה דבר קשה: מלות יפות אחדות, ארבעים פרוטות והריני כאחד מהם.

— אבל מה יאמר שר השוטרים? חשב ברעדה. — אמנם בערים רבות עוסקים אנשים נכבדים בציוניות בהרמא דמלכותא, אך בתוכנו מי יודע אם יסכים גם איבנצוב?

— האלך לשאל את פיו? הוסיף לחשוב — אבל הלא ידוע, כי "כל שאלה היא טרפה". יכול הוא לחשדני, כי כבר נתתי ידי לאנשים ההם, והבאתי עלי קללה. — לא, לא טוב לשאלו בדרך ישר. אחכה נא עד שתבוא שעת רצון, ואז אספר באזניו כמסתי לפי תמו על דבר "התנועה", ואם אראה כי אין דעתו נוחה הימנה, ואבקשו לתת פקודה להשמיר מקרב העיר את התומכים בה ולא אירא עוד רע; ואם טוב יאמר לה, והייתי גם אני לאחד מהם.

וישב "הרב" ויחכה עד שתגיע שעת הרצון.

ובימים ההם סר לקרוטובה אחד המטיפים המצוינים, ויבוא גם הרב עקמן בתוך הבאים לשמוע אותו.

ובתוך הדרשה, כאשר התלהב המטיפ, קרא בחום לבו: "בעת צרה כזאת אם יחשב איש רק לטובת עצמו, אם יאמר לשבת שאנן בהיכולו ולהעלים עיניו מצרת כלל האומה, המתפתלת בחבליה, אות הוא, כי לא מרוע אברהם מוצאו, כי אם מן הערב הרב, אשר נספחו על בית יעקב כספתה..."

והרב "הרגיש, כי אליו היו הדברים מכונים, ומעין הרהור תשובה עלה על לבו.

הוא שמע, כי עתה אנשים רבים התעוררו לעשות לטובת עמם וכי כבודם גדול בארץ, והוא, רק הוא, רובץ כחמור על יד אבוסו, ואיך יכבד על

פני העם? ומדוע באמת לא יהיה לציוני גם הוא? הן אין כל סכנה בדבר, כי הציוניות כשרה לדברי הכל, ובפרוטות אחדות אתה קונה לך שם גדול ומצלצל, וככלות הדרשה והגובים נגשו אל הרב וישאלו כי יואיל לתת את ה"שקל", ויהי "הרב" רגע אחד כאיש נדהם, ומבלי משים פשט את ידו להוציא את צרור כספו, אך כרגע נמלך ויאמר: אכן שכחתי את כיסי בבית... ואולם עוד נראה איש את פני אחיו בקרוב.

* * *

כלילה הוא אחר "הרב" לשבת, כי היה עליו לגמור את עבודתו בספרי הפקודים אשר תחת ידו. הוא כתב וכתב עד כי ינעה ידו והאותיות רקדו לנגד עיניו ויעלמו לרגעים. אז הניח את העט מידו ויתמך על השלחן להנפש מעט. פתאם נפתחה הדלת, והגובים באו.

הרב התפלא מאד בראותו אותם באים אליו בשעה מאוחרת אשר כזאת. מלבד זאת נפלא היה בעיניו, כי הדלת אשר היתה סגורה תמיד, נפתחה כמו מאליה לפניו, והם לא צלצלו בפעמון ולא הקישו בדלת.

והוא קבל אותם בכל זאת בסבר פנים יפות, ויבקשם לשבת וישאל לחפצם.

— אנחנו שמענו, כי מחר תאמר לנסוע בבקר לעיר הפלך, ועל כן מהרגו לבוא אליך לבקשך, כי תואיל להמנות ראשון במספר שוקלי השקלים. — הלא אמרת לי, כי עוד נראה איש פני אחיו בקרוב, אמר הרב ברוגו סל. — ומדוע נדחקתם לבוא בשעה מאוחרת כזאת?

— אנחנו לא נוכל לעשות דבר בטרם תואיל להמנות במספר חברינו ענה אחד הגובים. — הן אתה אדוננו, ראשנו ומנהלנו, ועיני כל חשובי העיר אליך, ואם שמך לא יקרא על אגודתנו, והיה כל עמלנו לריק, כי כלם בטענה אחת יבואו עלינו: אם יש ממש בציוניות מרוע לא ישים אליה לב רבנו אשר מטעם הממשלה? על כן אמרנו, אין טוב לנו כי אם לפנות בראשונה אליך, ואחרי אשר תואיל להמנות במספר חברינו, ונקל לנו למשוך אחרינו את לב כל העם, ובעד הטוב אשר תעשה עם אגודתנו, נהיה לך לעבדים כל הימים.

דברי האנשים מצאו חן בעיניו. התנופה כאה אל אפו כקטרת הסמים, ויתחוק, ויוציא חצי רובל מכיסו, ויתן על יד הגובים.

— תודה רבה לך, אדוננו — קראו שני הגובים בשמחה פה אחד, ואחד מהם קבל את חצי הרובל, ויוציא עשר פרוטות מכיסו, וישמים על השלחן — שמך יהיה חרות באזניות זהב על לוח דברי ימינו, כי עשית חסד עם עמך ועם ארץ דשך.

— נכון הנני לעשות כל מה שכחתי לטובת עמנו, ענה הרב ברגש בשימו את עשר הפרוטות אל כיסו.

— היה שלום אדוננו!

— לכו לשלום!

והגובים יצאו.

* * *

אך יצאו הגובים מן הבית והרב נחם על אשר עשה. לבו החל לפעם בקרבו בחזקה ובתכיפות, וכמו יסר יסרהו על קלות דעתו וינבא לו עתידות לא טובות.

עתה עליו לירוא מפני כל נרגן ומלשין פן יבוא להלשין עליו לפני שר השוטרים, ומי יודע מה יאמר אז איבנצוב? ומדוע מהר עתת לתת להם את ה"שקל"? הכי קשה היה לו לאמר, כי אין כסף בכיתו? ומה השד אשר הביאם אליו עתה אחר חצות הלילה? רק יהודים יכולים לעשות כזאת, רק בין היהודים נמצאו עוז פנים כאלה.

והוא שכב על המצע וראשו כגלגל סובב הולך. מחשבות שונות מתרוצצות במוחו, ופחדו הולך הלך וגדל.

אז יצא הרב החוצה לשאף רוח צה. השחר כבר האיר, בחוץ רכמה ושקט. הבתים והאילנות עוד רוחצים בטללי שנה, ואור הבקר הנעים שפוך עליהם. והרב מתהלך בתוצות סר וזעף, רוחו בקרבו הומיה, הומיה...

ובנטותו אל רחוב המרכבות, והנה איבנצוב לקראתו.

הרב השתחוה ברעדה לנוכח פני שר השוטרים.

— מה עתה עושה פה בעת הזאת? שאל הפקיד ויתפלא. — בהשכמה יוצאים הגנבים לגנוב ושרי השוטרים יוצאים לתפוש את הגנבים, ואתה הן לא בין הגנבים ולא בין שרי השוטרים חלקך?...

רשימות שונות.

מכתב אל העורך.

אחלי לשום מקום ב"הדרור" להערת הקטנה הזאת.
 ב"לוח אחיאסף" תרס"ב דף 362, ברשימת הספרים שיצאו מתחת ידי, רשם הכותב בטעות גם את הספר ארבע תקופות לדה"י לבי, ובאמת הם הני"ל לא לי הוא כי אם לה' איונור. אנב אעיר כי לא "ארבע תקופות" שם הספר הני"ל, כמו שרשם הכותב, רק "שלש תקופות".
 ברגשי כבוד וכו' יצחק יעקב וויסבערג.

— אכן חטאתי! קרא הרב בכל לבו. — הגני להתודות לפניך, כי אמנם שלא כהוגן עשיתי בלילה הזה...
 — הגד מה נעשתה? שאל השר בפנים מפיצים אימה.
 — נפתיתי לתת מכספי לטובת האגודה הציונית—גמגמו שפתי הרב.
 — לאגודה? פה יש לכם אגודה, ואתה כסית ממנו ולא גלית את אוני? ...! קרא איבנצוב בקצף וירקע ברגל—ועוד נתת מכיסך כסף להחזיק בה?!
 — חטאתי אדוני, סלח נא! רחם בעל אשה ואב לבנים...
 — אין לי עת לדבר עמך פה, לך לביתי וחכית שם עד שובי.
 * * *

ואתה התחברת אל... אל... מה שם השרים ההם? קרא איבנצוב בשוכו וישם את עיניו המורות אימה בפני הרב החרד והרועד.
 — ציונים, אדוני השר! ענה הרב בהכנעה רבה.
 — כן, כן, ציונים... אתה התחברת אל הציונים ואת פי לא שאלת? ...!
 — אנכי לא התחברתי אליהם, כי אם נתתי להם נדבה. חשבתי כי דבר מותר הוא. בערים רבות עוסקים הציונים בעבודת הציוניות בפרהסיא ואין מוחה בידם.

— מה לי ולאחרים? קרא השר בקצף — אנכי אינני הפץ בציוניות! ואם אני אינני הפץ, ירק אירק בפני כל... אנכי יודע מה היא הציוניות: עוד הפעם ה"קהל" אשר ליהודים. לא! אנכי אשמיד, אעקר משרש! ... ואתה רבם תחזוק בידם. אתה — אשר כך בטחתי! ... ועוד אות הכבוד תדרוש... אנכי אתן לך אות כבוד: את חצי ראשך אגלה, אל ארץ גזרה אשלחך! ...

— חום נא אדון רב חסד, המל נא עלי ועל עוללי ואל תשחיתני, התחנן הרב ודמעות נולו מעיניו.— ערי בשמים, כי הגני מתחרט בכל לבי על מעשי, ולא אוסיף לעשות כדבר הזה, וגם את בני ואת בני אצוה אחרי לבלתי יעשו כאלה.

— כתב לי, בר-כלבאתא, את חרטתך בספר, קרא השוטר—הא לך גליון, שב וכתב כרגע.

והרב מהר ויכתב בספר את דבר חרטתו הגאמנה.

— השכע נא לי כי תקים את דבריך, קרא השר אחרי קראו את הכתוב בספר החרטה.

— הגני אדוני — ענה הרב וימהר לקחת את החומש המונח על שלחן השר להשיבע בו את היהודים.

— לא! אינני הפץ כי תשבע לי בתורת משה. ידעתי, כי רבנים כמוך אינם מאמינים בתורת היהודים. אם בה תשבע, אז אדע, כי שקר שבעתך. לא! השבע לי בספר המטריקות: בכל אופן קדוש הוא בעיניך יותר מתורת משה.
 — אדוני חכם כמלאך אלהים, — אמר הרב ושחוק חנופה עבר על שפתו — ואני עבדך קטנית מכל החסדים אשר עשית עמדי כי סלחת לפשעי, על כן אשמרה פקודיך ועשיתי ככל אשר תצוני.

והרב לקח את ספר המטריקות בידו, וישבע ככל אשר קרא לפניו השר מלה במלה, כי מכל אגודה יהודית התרחק יתרחק מעתה ועד עולם.
 אז שם השר את ידו הכבדה לאות רצון על ראש הרב להחליקו. והרב התעורר וייקץ והגה אשתו נצבת עליו וידה על ראשו.
 * * *

אכן טוב עשיתי—חשב הרב אחרי זכרו את אשר ראה בחלומו, — כי לא נולאתי את בקשת השואלים, ולא קרה אותי בהקיץ את כל אשר ראיתי בחלום. ואף אמנם מה האנשים ההם כי אירא מלפניהם? אם איבנצוב ועשירי העיר עומדים לימיני, מה יעשו האנשים ההם?

ובלב בטוח קם הרב ממקומו ויכנס עם הרבנית לחדר האכל.

א. ז. ראבינאוויטש.

יצא לאור אוצר לשון חכמים

יכיל שמעת דברי הפץ שנאמרו מפי רז"ל בהלכות ואגדות, נאמיהם וחידותם, משליהם ומשלי העם, המפורזים בש"ס בבלי וירושלמי, בספרא וספרי, בתוספתא ובמכילתא, באבות דרבי נתן ובפסיקות ובמסכתות הקטנות, במדרשי רבה ותנחומא ובשאר המדרשים וגם בזהר ותקוני זוהר. — כלם נקבצו ובאו הנה מסודרים על פי אלפא ביתא ומסומנים בציוני המספר עם מראה מקומות, מקורם ומוצאם ותרגום המלות הזרות מלשונות יון ורומי. גם נתוספו להרבה מאמרים דוגמאות מן משלי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים ככתבם וכלשונם, ועל כל אלה נוסף גם באור קצר מספיק והערות מועילות להבנת כמה מאמרי רז"ל

מאת קלמן אבינודור פערלא.

נמצא להמכר אצל "חברת אחיאסף", ווארשא.

מחירו 1,50 רז"כ, עם פארטא 1,70 רז"כ.

Издаельство „Ахיאсафъ“, Варшава

ה ש ל ח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המזיל: חברת "אחיאסף". העורך: אשר נינצברג.

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת השמינית

וזה תכן עניניה:

- א) סניגורא. (השקפה היסטורית. ב).
- ב) חקי יחזקאל ביחוסם אל תורת משה. דה. ש. קרויס
- ג) רשימות אמן עברי. ראובן בן מרדכי בריונין.
- ד) הכתב והסכתב. (סוף). א. שולמאן
- ה) התלמוד (סקירה כללית, המשך). תלמודי
- ו) הקבצן העור (ספור. סוף). אליהו סוירדאניק
- ז) הרי גלבוע. (שיר). א. ליבושיצקי
- ח) חרגום צרפתי חדש לכתבי הקדש (בקרחה). ד"ר דוד ניימרק
- ט) שפת עבר וספרותה באמריקה. מ. ז. ריוזין
- י) רועים ועדריהם (ה). מ. חשמונאי

(יא) ענינים שונים (מכתב אל העורך. מרדכי בן הלל

הכתב. — כיצד מכרים. א. ז. ראבינאוויטש).

מחיר החתימה לשנה: ברוסה 6 רז"כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען, כאשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 16 פראנק, לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל.

לחותמים על השלחן: "הדרור" ביחד יוול המחיר בשני רז"כ, וישלמו לשנה 10 רז"כ, לחצי שנה 5 רז"כ, לרבע 2.50 רז"כ.

כתבת השלח:

Издаельство „АХІАСАФЪ“ Варшава.

רוח "אחיאסף" לשנת תרס"ב

שנה תשיעית.

שנות קיומו של לוח אחיאסף תשע מעידים על ערכו וטובו ועל סגולותיו הפנימיות המחברות אותו על קהל הקוראים. הלוח כולל ספורים, שירים, ציורים, מאמרים פובליציסטים ומדעיים, השקפות על מאורעות השנה ושאלות החיים, תולדות אנשי שם המצוינים בפעולותיהם בעבר ובהווה, תמונות וציורים נחמדים, וכו' וכו'. בשנה זו הוספנו פרק חדש בשם "מראשית השנה עד אחרית השנה" הכולל סקירה עמוקה ומשפט צדק על כל המאורעות החשובים בחייהם הרוחניים של אחינו בכל הארצות במשך דשנה החולפת, ככלל הוספנו בשנה זו גליונות שלמים על עצם הספר (החלק הספרותי לבד מחוץ כשלישים באנען) הכוללים ענינים רבים ונכבדים, והיתה ההוספה הזאת כמקום ספר מיוחד הנספח בחור תשורה.

בלוח אחיאסף תרס"ב השתתפו כמעט כל טובי הסופרים והחכמים, וזה תוכן החלק הספרותי:

- (א) לר' בין ערבים (שיר), יעקב כהן.
- (ב) כמחזה (שיר), יעקב קפלן.
- (ג) שיחת רוחות, מ. ל. ליליענבלום.
- (ד) ר' זכריה פראנקל (למלאת מאה שנה ליום הולדתו), דר. ש. ברנפלד.
- (ה) יום היהודים בגרמניה (לתמונת הפרופ' מ. פיליפסון), דר. ש. ברנפלד.
- (ו) ר' מאיר איש שלום, ראובן בריינין.
- (ז) ר' אליעזר שולמאן.
- (ח) יצחק ליבוש פריץ.
- (ט) י. ווייסבערג.
- (י) על פתחו של גיהנם, י. ח. טייב.
- (יא) מראשית השנה עד אחרית השנה — (סקירה על המאורעות של שנת תרס"א): השקפה כללית, הציונית בזמן הזה, הקונגרס הרביעי ותוצאותיו, התנועה הציונית כעם, האספות המחוזיות והמדיניות, העבודה הקולטורית, האספות הגליליות ברוסיה, אספת הציונים באלמין, האספות בלסברג ובאמיריקא, אספת תלמידי החכמים צעירים במינכען, טבע התנועה הלאומית, המעשה והמחשבה, הבאנק הלאומי, העוכבים בתשלומי המניות, הלשכה בווארשא, הכוסרים בפלשתינא, תיאודור הירצל לפני השולטן, הקריוס של הקיזוניות בפלשתינא, שנוי הסדר, הפקידות החדשה, שאלת הפועלים, חברת הישוב באודיסא, מלאכות מר גינצברג ומר ווסמן בפלשתינא, בית הספר ביפו, דעת הקהל, הצירים בפאריז, מכס גרוד והצעתו בדבר הגישו החשי, יחוס הציונים בלינדון לבחירת הועד המדיני, הציונים בהנהגת הכ"ח בווינא, הרעב כנגד רוסיא, עבודת הצדקה, יחוס עשירי אחינו שבמערב למאורע זה, החברה של עזרה שנועדה בכרלין, הווכחים בוועד המדיני של ממלכת פרוסיה, יום היהודים בגרמניה, מצב היהודים בצרפת, מכס רגיס באלג'יר, האנטישמיות באוסטריא, מצב אחינו בגליציה ורומניה, התנועה הפנימית.
- (יב) כרוניקה עברית (מן ניסן תר"ם עד ניסן תרס"א): רוסיא, פקודות הממשלה, פסקי הסינט, ארץ ישראל, אוסטריא-אונגארין, צרפת ורומניה, אנגליא, אמריקא, הונגרא, בלגיא, ארגנ-טינא, חיאנא, מארוקא, פרס, ספרות, הצטינות חגי יובל.
- (יג) הוכרת נשמות. (מן ניסן תר"ם עד ניסן תרס"א).
- (יד) ביבליוגרפיא (ספרים הרשים).

- (א) אגרת. לוח אחיאסף
- (ב) מלחמה בשלום (ציור היסטורי), ד"ר ש. ברנפלד
- (ג) עם פתיחת החלון (שיר), ח. ג. ביאליק.
- (ד) הוא היה כהן (סקיצה), י. ברשרסקי.
- (ה) תמונה (שיר), א. הפנשטיין.
- (ו) להנוך העם (דבר להורים ולמורים), ש. ל. ציטראן.
- (ז) ר' אברהם בן נחום מכפר מאוביץ (ציור), מ. ד. בראנדשטעט-טער.
- (ח) משה (שיר), י. ר. ברובוביץ.
- (ט) השתלמות שכלית והכרה מוסרית, יוסף קלויזנר.
- (י) לא יצא לפעל (ציור), י. ברשרסקי.
- (יא) לילה (שיר), מ. מ. הוריוויץ.
- (יב) טעמים לסדר אלהי, יצחק בן אשר.
- (יג) משה (שיר), דוד פרישמאן.
- (יד) שתי שנים ומחצה (ציור), מיכה יוסף בררשטצבסקי.
- (טו) זכרונות, א. ש. פריערבערג.
- (טז) ספוקי דינקי (שיר), יעקב קפלן.
- (יז) שכבים: א) משמרים הבלי שוא, ב) שירה וזמרה, ג) זכרון בספר, א. שולמאן.
- (יח) שומר מה מלילה? (שיר), מ. מ. דאליצקי.
- (יט) משי (מרסימונתו של עובר אורח), ש. בן-ציון.
- (כ) קץ כל בשר (חזון), יעקב כהן.
- (כא) הנחמה האחרונה (ספור), א. זינגער.
- (כב) אש סאת ה' (מכתב), יהודה ליב גרודין.
- (כג) אל אמי (שיר), יעקב קפלן.
- (כד) נחלה מבוהלת (מסעי הראשון לארץ ישראל), מרדכי בן הלל הכהן.
- (כה) בכשר נשים צדקניות (הלצה), צבי אלמטין.
- (כו) חג וחגא (ציור), א. ז. ראבינאוויטש.
- (כז) עוקצים ופרי מחשבות, ש. בן ציון.
- (כח) כמה? (ציור), י. שטיינבערג.
- (כט) זכרונות (ציור), הנ"ל.
- (ל) היפרוכוס ומלך, הנ"ל.
- (לא) רור רור (משה ליב ליליענבלום, דוד פרישמאן), דר. מ. י. בררשטצבסקי.
- (לב) אלהבתך עמי (שיר), דר. סולער.
- (לג) עלה גופל, א. לודוויסל.

ואלה התמונות אשר באו בלוח אחיאסף תרס"ב:

- 1) ר' זכריה פראנקעל.
- 2) פרופ' מ. פיליפסון.
- 3) מאיר איש שלום.
- 4) אליעזר שולמאן.
- 5) יצחק ליבוש פריץ.

מחיר הלוח 1 רויכ, עם פארטאָ 1,30 רויכ, מכורך 1,40 ר', עם פארטאָ 1,70 רויכ.

המחיר הנזכר נקצב רק עד מ"ו תשי ובשאר הזמן יעלה מחירו והיה 1.30 רויכ, ועם פארטאָ 1.60, מכורך 1.70, עם פארטאָ 2 רויכ. הערה. עלינו להזכיר כי בהיות להלוח מספר כסוים וירדעו של קונים שנה שנה הגנו מרפסים אותו רק במהרהורא אחת ולכן קרה בשנים האחרונות כי אספו העק"ז לגמרי מן השוק מיד אחר חג הסוכות עד כי היינו מוכרחים אח"כ לפרסם מודעות במכ"ע כי הלוח נסכר כלו כרי שלא להטריח את הרבים וגם את לשכת אחיאסף בכתיבת מכתבים להנס. ולכן, כל אדה מן הקוראים, הטו"ס והסובנים שיש להם חפץ בלוח אחיאסף ויאלו נא להיות מן הוריים.